

ZLECENIODAWCA:

Gmina Długosiodło
ul. Kościuszki 2
07 – 221 Długosiodło

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA
DLA GMINY DŁUGOSIODŁO
NA LATA 2013 – 2016
Z PERSPEKTYWĄ DO 2020 ROKU**

(projekt do zaopiniowania)

czerwiec, 2013 r.

SPIS TREŚCI:

1.	WPROWADZENIE	3
1.1.	Wstęp	3
1.2.	Metodyka opracowania programu ochrony środowiska.....	3
1.3.	Uwarunkowania wynikające z dokumentów strategicznych wyższego rzędu.....	4
1.4.	Uwarunkowania wynikające z polityki na poziomie powiatu	10
2.	STAN AKTUALNY	12
2.1.	Położenie gminy	12
2.2.	Środowisko społeczno – gospodarcze gminy	14
2.3.	Infrastruktura techniczna na terenie gminy.....	15
2.4.	Ochrona przyrody	16
2.5.	Lasy i tereny leśne.....	22
2.6.	Zasoby wodne oraz ich jakość.....	23
2.7.	Gleby oraz zasoby surowców mineralnych	30
2.8.	Jakość powietrza atmosferycznego	31
2.9.	Gospodarowanie odpadami	33
2.10.	Hałas i promieniowanie elektromagnetyczne	33
3.	KIERUNKI DZIAŁAŃ SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA	34
3.1.	Ochrona przyrody	34
3.2.	Lasy i tereny leśne.....	35
3.3.	Zasoby wodne.....	36
3.4.	Gleby oraz zasoby surowców mineralnych	37
3.5.	Ochrona powietrza atmosferycznego.....	37
3.6.	Gospodarowanie odpadami	39
3.7.	Hałas i promieniowanie elektromagnetyczne	39
4.	POLITYKA EKOLOGICZNA GMINY	40
4.1.	Cele polityki ekologicznej gminy	40
4.2.	Harmonogram realizacji działań na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 roku	40
5.	REALIZACJA ZAŁOŻEŃ PROGRAMOWYCH.....	48
5.1.	Mechanizmy prawno – administracyjne	48
5.2.	Mechanizmy finansowe.....	51
5.3.	Monitoring realizacji programu	60
6.	MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE	62

1. WPROWADZENIE

1.1. Wstęp

Zgodnie z zapisami *ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska* (tj. Dz. U. z 2008 r., Nr 25, poz. 150 z późn. zm.) podstawowym dokumentem dotyczącym ochrony środowiska na szczeblu krajowym jest *Polityka Ekologiczna Państwa* uchwalana przez Sejm na wniosek Rady Ministrów. W celu jej realizacji sporządzane są następnie programy ochrony środowiska na szczeblu województwa, powiatu i gminy.

Wójt Gminy jest zobowiązany do sporządzenia gminnego programu ochrony środowiska, obejmującego 4 lata z perspektywą na kolejne 4 lata. Zagadnienia omówione w poniższym *Programie* są zgodne z celami i zadaniami zawartymi w *Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011 – 2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.*, który określa strategię ochrony, racjonalnego wykorzystania zasobów i poprawy standardów jakości środowiska na terenie województwa, ponadto formułuje cele i priorytety ekologiczne z wyszczególnieniem środków finansowych i zakresem działań proekologicznych.

Cele ekologiczne zawarte w programie wojewódzkim oraz w projekcie programu powiatowego są zgodne z polityką ekologiczną państwa określoną w *Polityce ekologicznej Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016*.

Dla ujednoczenia polityk ekologicznych państw Unii Europejskiej przyjęto czteroletnie okresy planowania wraz z przewidywaniem działań w perspektywie kolejnych czterech lat. Zgodnie z *ustawą – Prawo ochrony środowiska* wojewódzkie, powiatowe i gminne programy ochrony środowiska powinny przyjmować analogiczne przedziały czasowe. Niniejsza aktualizacja *Programu ochrony środowiska dla Gminy Długosiodło* zakłada realizację poszczególnych zadań priorytetowych w latach 2013 – 2016, z perspektywą do roku 2020.

Niniejszy *Program* stanowi podstawę dla działań samorządu gminnego w zakresie polityki ekologicznej i tworzenia innych dokumentów strategicznych. Obejmuje on zadania własne gminy oraz zadania realizowane przez inne podmioty, mające wpływ na kształtowanie środowiska na terenie Gminy Długosiodło.

Niniejszy *Program* po zaopiniowaniu przez Zarząd Powiatu Wyszковского zostanie uchwalony przez Radę Gminy, co uczyni go aktem prawa lokalnego.

1.2. Metodyka opracowania programu ochrony środowiska

Niniejszy dokument został sporządzony w układzie zbliżonym do układu *Polityki ekologicznej Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016* (PEP) oraz *Programu Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011 – 2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.* i projektu *Programu ochrony środowiska dla Powiatu Wyszковского na lata 2013 – 2016, z perspektywą do 2020 roku* – opracowań nadrzędnych względem gminnych programów ochrony środowiska, wskazujących cele i założenia uniwersalne dla regionu Mazowsza.

Przy opracowywaniu niniejszego dokumentu uwzględniono wytyczne zawarte w *Wytycznych sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym* (Ministerstwo Środowiska, 2002).

Niniejszy dokument podzielono na cztery główne rozdziały:

Rozdział I – Wprowadzenie

Rozdział II – Stan aktualny

Rozdział III – Strategia działania

Rozdział IV – Realizacja założeń programowych

Opracowując *Program* przyjęto następującą kolejność działań:

- określenie założeń ochrony środowiska dla gminy, które zostały przyjęte w dokumentach wyższego szczebla,
- krótka charakterystyka gminy oraz ocena stanu środowiska,
- wyznaczenie celów i zadań krótkookresowych – na lata 2013 – 2016,
- wyznaczenie celów i zadań długoterminowych do roku 2020,
- określenie sposobu finansowania zadań,
- określenie sposobu kontroli realizacji programu.

Diagnoza stanu środowiska naturalnego Gminy Długosiodło sporządzona została głównie na podstawie opracowań Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Warszawie (WIOŚ), danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), a także informacji zawartych na stronach internetowych instytucji publicznych, działających w obszarze ochrony środowiska oraz literatury fachowej. Jako punkt odniesienia dla *Programu* przyjęto stan środowiska na terenie Gminy na dzień 31 grudnia 2012 r. przy wykorzystaniu dostępnych danych za okres 2013 roku.

Na podstawie aktualnego stanu środowiska naturalnego Gminy Długosiodło, a także uwarunkowań wynikających z dokumentów programowych wyznaczono kierunki działań i zaproponowano do nich działania, których wykonanie jest niezbędne, aby zachować bądź poprawić stan środowiska, wypełnić zobowiązania unijne, a tym samym poprawić jakość życia lokalnej społeczności.

1.3. Uwarunkowania wynikające z dokumentów strategicznych wyższego rzędu

Polityka ekologiczna gminy powinna być całkowicie zgodna z polityką ekologiczną państwa i odzwierciedlać kierunki poprawy stanu środowiska oraz racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych sformułowane w *Programie ochrony środowiska województwa mazowieckiego na lata 2011 – 2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.* Dodatkowo *Program ochrony środowiska dla Gminy Długosiodło na lata 2013 – 2016 z perspektywą do roku 2020*, zwany dalej *Programem*, powinien być zgodny z następującymi, nadrzędnymi opracowaniami planistycznymi i programowymi:

- *Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015*
- *Narodowa Strategia Spójności 2007 – 2013*
- *Krajowego program zwiększania lesistości* (aktualizacja, 2003)
- *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego (2004)*
- *Program Możliwości Wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Mazowieckiego (2006)*
- *Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020*
- *Program zwiększania lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (2007)*
- *Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego (2008)*
- *Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007 – 2013.*

Celem głównym polityki ekologicznej państwa jest, przyjęta w Konstytucji RP, zasada zrównoważonego rozwoju. Zasada ta oznacza przyjęcie modelu rozwoju, w którym zaspokajanie bieżących potrzeb społecznych oraz potrzeb przyszłych pokoleń będzie traktowane równoprawnie i będzie udziałem wszystkich grup społecznych, a racje społeczne, ekonomiczne i ekologiczne traktować należy równorzędnie.

Polityka ekologiczna Państwa na lata 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016 (M.P.2009 nr 34, poz. 501)

Polityka ekologiczna Państwa w latach 2009 – 2013 z perspektywą do roku 2016 (PEP) stanowi dokument określający, na podstawie aktualnego stanu środowiska, priorytety ekologiczne oraz wskazujący kierunki działań, których realizacja pozwoli na osiągnięcie niżej wymienionych celów średniookresowych:

1) w zakresie działań systemowych:

- doprowadzenie do sytuacji, w której projekty dokumentów strategicznych wszystkich sektorów gospodarki będą, zgodnie z obowiązującym w tym zakresie prawem, poddawane procedurze oceny oddziaływania na środowisko i wyniki tej oceny będą uwzględniane w ostatecznych wersjach tych dokumentów,
- uruchomienie takich mechanizmów prawnych, ekonomicznych i edukacyjnych, które prowadziłyby do rozwoju proekologicznej produkcji towarów oraz do świadomych postaw konsumenckich, zgodnie z zasadą rozwoju zrównoważonego,
- jak najszersze przystępowanie do systemu EMAS, rozpowszechnianie wiedzy wśród społeczeństwa o tym systemie i tworzenie korzyści ekonomicznych dla firm i instytucji będących w systemie,
- podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa, a także aktywizacja mieszkańców do działań na rzecz ochrony środowiska,
- zwiększenie roli polskich placówek badawczych we wdrażaniu ekoinnowacji w przemyśle oraz w produkcji wyrobów przyjaznych dla środowiska oraz doprowadzenie do zadowalającego stanu systemu monitoringu środowiska,

- stworzenie systemu prewencyjnego, mającego na celu zapobieganie szkodom w środowisku i sygnalizującego możliwość wystąpienia szkody,
- przywrócenie właściwej roli planowania przestrzennego na obszarze całego kraju.

2) w zakresie ochrony zasobów naturalnych:

- zachowanie bogatej różnorodności biologicznej wraz z umożliwieniem zrównoważonego rozwoju gospodarczego kraju,
- racjonalne użytkowanie zasobów leśnych przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej, z zachowaniem bogactwa biologicznego,
- racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych,
- rozpowszechnianie dobrych praktyk rolnych i leśnych, zgodnych z zasadami rozwoju zrównoważonego,
- przeciwdziałanie degradacji terenów rolnych, łąkowych i wodno – błotnych przez czynniki antropogenne,
- rekultywacja gleb zdegradowanych i zdewastowanych,
- racjonalizacja zaopatrzenia ludności oraz sektorów gospodarczych w kopaliny i wodę z zasobów podziemnych oraz ochrona tych zasobów przed ilościową i jakościową degradacją.

3) w zakresie poprawy jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego:

- dalsza poprawa stanu zdrowotnego mieszkańców w wyniku wspólnych działań sektora ochrony środowiska z sektorem zdrowia oraz skuteczny nadzór nad wszystkimi w kraju instalacjami będącymi potencjalnymi źródłami awarii przemysłowych,
- obniżenie emisji zanieczyszczeń do powietrza, zgodnie z wymogami UE,
- utrzymanie lub osiągnięcie dobrego stanu wszystkich wód do 2015 r.,
- racjonalne gospodarowanie odpadami,
- dokonanie wiarygodnej oceny narażenia społeczeństwa na ponadnormatywny hałas i podjęcie kroków do zmniejszenia tego zagrożenia tam, gdzie jest ono największe,
- stworzenie efektywnego systemu nadzoru nad substancjami chemicznymi dopuszczonymi na rynek.

Ze względu na charakter dokumentu wskazane cele i założenia są uniwersalne dla wszystkich regionów Polski. Dlatego też w programach ochrony środowiska doprecyzowuje się przesłanki i wytyczne PEP, zgodnie z lokalnymi uwarunkowaniami danego regionu.

Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015

Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015 jest podstawowym dokumentem strategicznym na poziomie krajowym, który określa cele do osiągnięcia w obszarze rozwoju społeczno – gospodarczego kraju oraz warunki, które powinny zapewnić ten rozwój. Strategia, jak i inne

dokumenty o charakterze strategicznym, programowym, planistycznym, sporządzona została zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju czyli równorzędnego uwzględniania rozwoju gospodarczego, społecznego i ochrony środowiska. Celem strategii, która uwzględnia też cele Unii Europejskiej w zakresie zrównoważonego rozwoju, jest polepszenie jakości życia mieszkańców Polski. Jednym z pięciu priorytetów Strategii jest poprawa infrastruktury technicznej i społecznej. W ramach tego priorytetu wskazuje się na konieczność realizacji inwestycji z zakresu ochrony środowiska służących ochronie zasobów wodnych, poprawie czystości wód i powietrza, zapewniających oszczędność energii i zabezpieczających przed katastrofami naturalnymi.

Ujęte w *Strategii* cele pozwolą na efektywne wykorzystania funduszy krajowych oraz unijnych. *Strategia* jest źródłem odniesienia dla innych strategii i programów krajowych (w tym do Narodowej Strategii Spójności), regionalnych i lokalnych.

Narodowa Strategia Spójności 2007 – 2013

NSS określa priorytety, obszary i system wdrażania funduszy unijnych takich jak: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny, Fundusz Spójności na lata 2007 – 2013. Cel strategiczny NSS to zapewnienie warunków do wzrostu konkurencyjności gospodarki. Realizacja NSS odbywa się poprzez Programy Operacyjne (zarządzane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego) i 16 Regionalnych Programów Operacyjnych (zarządzanych przez zarządy województw).

Wśród PO wyróżnia się m.in. PO Infrastruktura i Środowisko, którego celem jest wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionów Polski poprzez rozwój infrastruktury przy uwzględnieniu zasad ochrony środowiska, zdrowia społeczeństwa, zachowania tożsamości kulturowej i rozwoju spójności terytorialnej. W PO Infrastruktura i Środowisko określono 7 priorytetów związanych z ochroną środowiska:

- 1) Gospodarka wodno – ściekowa,
- 2) Gospodarka odpadami i ochrona powierzchni ziemi,
- 3) Zarządzanie zasobami i przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska,
- 4) Przedsięwzięcia dostosowujące przedsiębiorstwa do wymogów ochrony środowiska,
- 5) Ochrona przyrody i kształtowanie postaw ekologicznych,
- 6) Transport przyjazny środowisku,
- 7) Infrastruktura energetyczna przyjazna środowisku i efektywność energetyczna.

Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020

Dokumentem nadrzędnym wytyczającym cele i kierunki działań m. in. w zakresie polityki ekologicznej (ochrony środowiska) województwa mazowieckiego jest *Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020*. W uchwalonym dokumencie znajdują się zapisy celów i kierunki działań uwzględniające, zmiany zewnętrznych i wewnętrznych uwarunkowań rozwoju regionu, a także determinanty unijnej i krajowej polityki regionalnej.

Dążenia i aspiracje władz województwa w urzeczywistnieniu nakreślonej wizji rozwoju regionu oddaje sformułowana misja strategiczna: *Mazowsze jako najbardziej rozwinięty gospodarczo region w Polsce podejmuje uczestnictwo w rywalizacji z innymi rozwiniętymi regionami, poprzez eliminowanie dysproporcji rozwojowych, rozwój nowoczesnej gospodarki opartej na wiedzy oraz zapewnienie mieszkańcom Mazowsza optymalnych warunków do rozwoju jednostki, rodziny, jak i całej społeczności, przy jednoczesnym zachowaniu spójnego i zrównoważonego rozwoju.*

Uszczegółowienie jej istoty zawierają poszczególne cele Strategii, wyznaczające strategiczne kierunki działań. Za nadrzędny cel rozwoju Mazowsza przyjmuje się *wzrost konkurencyjności gospodarki i równoważenie rozwoju społeczno – gospodarczego w regionie jako podstawę poprawy jakości życia mieszkańców.*

Realizacja celu nadrzędnego będzie możliwa poprzez następujące trzy cele strategiczne:

- Budowa społeczeństwa informacyjnego i poprawa jakości życia mieszkańców województwa
- Zwiększanie konkurencyjności regionu w układzie międzynarodowym
- Poprawa spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej regionu w warunkach zrównoważonego rozwoju

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego jest drugim podstawowym dokumentem wyznaczającym cele i kierunki rozwoju regionu – w układzie przestrzennym. Zgodnie z założeniami PZPWM priorytetowym celem polityki przestrzennej Mazowsza jest stwarzanie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju województwa mazowieckiego, jak również do poprawy warunków życia mieszkańców oraz zwiększenia konkurencyjności regionu.

Uwarunkowania wynikające z PZPWM dotyczą głównie trzech kierunków wojewódzkiej polityki przestrzennej, do których należy:

- *Poprawa warunków funkcjonowania środowiska przyrodniczego* (w odniesieniu do dwóch stref jakości środowiska: ochrony walorów przyrodniczych i poprawy standardów środowiska),
- *Przeciwdziałanie największym zagrożeniom* (m.in. zagrożenia powodzią i zapewnienie przepływu wielkich wód, przewożenie materiałów niebezpiecznych),
- *Rozwój ponadlokalnych systemów infrastruktury technicznej* (m.in. systemy wodociągowo – kanalizacyjne, inwestycje w odnawialne źródła energii).

Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego

Program przedstawia wielopłaszczyznowe uwarunkowania dla rozwoju małej retencji, zawiera zestawienia danych o istniejących i planowanych obiektach służących retencji wodnej, a także systemach melioracyjnych i mokradłach.

Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego

Program stanowi istotny materiał wyjściowy do sporządzania założeń dla gminnych planów zapotrzebowania w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe, do czego zobowiązuje prawo energetyczne.

Program zwiększania lesistości dla województwa mazowieckiego do roku 2020

Program stanowi cenny materiał wyjściowy do rozpoznania uwarunkowań przyrodniczych i społeczno – gospodarczych, nakreśla docelową wizję systemu obszarów leśnych regionu, a także wskazuje konkretną przestrzeń, w obrębie której samorzady gminne mogłyby i powinny rozważać zmiany przeznaczenia gruntów w tym kierunku. Program zwiększania lesistości jest pierwszym opracowaniem w tym zakresie w Województwie Mazowieckim. Opracowanie takiego programu na szczeblu wojewódzkim i jego wdrożenie przyczyni się do osiągnięcia wskaźnika lesistości Mazowsza do ok. 25% w 2020 r.

Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011 – 2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.

W Programie określono szereg zadań o charakterze priorytetowym do zrealizowania do roku 2018. Na podstawie analizy stanu aktualnego i uwarunkowań wynikających z dokumentów programowych dotyczących ochrony środowiska, w tym raportów z realizacji dotychczasowego programu ochrony środowiska województwa mazowieckiego, wyznaczonych zostało pięć obszarów priorytetowych dla Mazowsza:

- I. Poprawa jakości środowiska*
  - II. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych*
  - III. Ochrona przyrody*
  - IV. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego*
  - V. Edukacja ekologiczna społeczeństwa*
- oraz obszar działań dotyczący *Zagadnień systemowych*.

Wymienione obszary wskazują w jakim zakresie należy zintensyfikować działania, aby osiągnąć zakładane cele środowiskowe, a tym samym poprawić jakość życia mieszkańców Mazowsza. W ramach obszarów priorytetowych wyszczególnione zostały niżej wymienione cele średniookresowe, których wykonanie będzie możliwe za pomocą realizacji działań ujętych w harmonogramie.

OBSZAR PRIORYTETOWY I – POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA

- I.1. Poprawa jakości powietrza, w tym dążenie do osiągnięcia poziomu celu długoterminowego dla ozonu do 2020 r.
- I.2. Poprawa jakości wód
- I.3. Racjonalna gospodarka odpadami

I.4. Ochrona powierzchni ziemi

I.5. Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym

OBSZAR PRIORYTETOWY II – RACJONALNE WYKORZYSTANIE ZASOBÓW NATURALNYCH

II.1. Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi

II.2. Efektywne wykorzystanie energii

II.3. Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi

OBSZAR PRIORYTETOWY III – OCHRONA PRZYRODY

III.1. Ochrona walorów przyrodniczych

III.2. Zwiększenie lesistości

III.3. Ochrona lasów, ze szczególnym uwzględnieniem różnorodności biologicznej

OBSZAR PRIORYTETOWY IV – POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

IV.1. Przeciwdziałanie poważnym awariom

IV.2. Zwiększenie bezpieczeństwa transportu substancji niebezpiecznych

IV.3. Ochrona przed powodzią i suszą

IV.4. Ochrona przed osuwiskami

IV.5. Ochrona przeciwpożarowa

OBSZAR PRIORYTETOWY V – EDUKACJA EKOLOGICZNA SPOŁECZEŃSTWA

V.1. Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Mazowsza

V.2. Udział społeczeństwa w postępowaniach na rzecz ochrony środowiska

ZAGADNIENIA SYSTEMOWE

VI.1. Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego

VI.2. Zwiększenie roli placówek naukowo-badawczych Mazowsza we wdrażaniu ekoinnowacji

VI.3. Egzekwowanie odpowiedzialności za szkody w środowisku

1.4. Uwarunkowania wynikające z polityki na poziomie powiatu

Na poziomie powiatu cele dotyczące szeroko pojętej ochrony środowiska zostały sformułowane w *Strategii zrównoważonego rozwoju powiatu wyszkowskiego do roku 2015 – aktualizacja* (załącznik do Uchwały Nr X/80/2007 Rady Powiatu w Wyszkowie z dnia 27 czerwca 2007 r.) w sposób następujący:

Cel nadrzędny: Rozwinięty Powiat Wyszkowski ze swoją kulturą i tradycjami, bogactwem przyrody, ze zgodnym i zasobnym społeczeństwem

Cel główny: Zachowanie walorów przyrodniczych i krajobrazowo – kulturowych

- Cele szczegółowe**
- 1.1. Zachowanie walorów krajobrazowych, szczególnie dolin rzecznych
  - 1.2. Utworzenie obszarów chronionych i nowych użytków ekologicznych
  - 1.3. Likwidacja zagrożeń środowiska
  - 1.4. Powiększanie lesistości i dbałość o stan sanitarny lasów
  - 1.5. Edukacja ekologiczna – Podniesienie świadomości ekologicznej
  - 1.6. Ochrona walorów kulturowo – krajobrazowych

W postaci działań powyższe cele zostały w pewnym stopniu skonkretyzowane w *Planie Rozwoju Lokalnego Powiatu Wyszowskiego na lata 2004 – 2006 z uwzględnieniem kolejnego okresu programowania Unii Europejskiej na lata 2007 – 2013* (załącznik do Uchwały Nr XXXI/214/2005 Rady Powiatu Wyszowskiego z dnia 28 października 2005 r.).

Projekt Programu ochrony środowiska dla Powiatu Wyszowskiego na lata 2013 – 2016, z perspektywą do 2020 roku

Nadrzędnym celem polityki ekologicznej powiatu wyszkowskiego jest *ochrona środowiska przyrodniczego, poprawa jakości środowiska oraz poprawa standardu życia i bezpieczeństwa ekologicznego mieszkańców powiatu wyszkowskiego*. Uwzględniając aktualne uwarunkowania środowiskowe oraz społeczno – gospodarcze powiatu określono następujące priorytety Programu:

- 1) ograniczenie emisji substancji i energii do środowiska,
- 2) racjonalne gospodarowanie zasobami środowiska,
- 3) ochrona przyrody,
- 4) poprawa stanu bezpieczeństwa ekologicznego powiatu,
- 5) podnoszenie świadomości ekologicznej lokalnego społeczeństwa.

2. STAN AKTUALNY

Biorąc pod uwagę fakt, iż niniejszy dokument stanowi aktualizację *Programu ochrony środowiska dla Gminy Długosiodło do 2012 r.*, zawierającego charakterystykę środowiska przyrodniczego w niniejszym dokumencie skupiono się w szczególności na analizie stanu jakości powyższych zasobów przyrodniczych. Ponadto przedstawiono społeczno – gospodarczą charakterystykę gminy oraz stopień wyposażenia jej obszaru w infrastrukturę techniczną.

2.1. Położenie gminy

Gmina Długosiodło położona jest w północno – wschodniej części województwa mazowieckiego. Obejmuje dość pokaźną część powiatu wyszkowskiego, bo aż 16745 ha.

Na terenie gminy istnieje 40 sołectw. Siedzibą gminy jest miejscowość Długosiodło, oddalona 24 km od Wyszkowa, 25 km od Ostrowi Mazowieckiej, 44 km od Ostrołęki i 80 km od Warszawy. Bliskość ważnych szlaków drogowych (droga krajowa nr 8 i nr 60) oraz kolejowych (Ostrołęka – Tłuszcz – Warszawa) zapewnia dobrą komunikację z ważnymi ośrodkami gospodarczymi i kulturalnymi kraju. Bezpośrednie sąsiedztwo gminy Długosiodło stanowią:

- od południa – gmina Brańszczyk,
- od zachodu – gmina Rząśnik oraz poprzez Narew – gmina Rzewnie,
- od północy – gmina Goworowo i Wąsewo,
- od wschodu – gmina Ostrów Mazowiecka.

Poniżej przedstawiono mapę obrazującą położenie Gminy Długosiodło w granicach województwa mazowieckiego i powiatu wyszkowskiego.

Mapa nr 1. Lokalizacja Gminy Długosiodło na tle województwa mazowieckiego oraz powiatu wyszkowskiego

Źródło: Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011 - 2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r., Warszawa 2012 r.

2.2. Środowisko społeczno – gospodarcze gminy

Ze względu na uwarunkowania środowiskowe i istniejącą tradycję wiodącą dziedziną gospodarczą Gminy Długosiodło jest rolnictwo. Użytkowanie terenu kształtuje się na terenie gminy następująco (źródło – Urząd Gminy na dzień 31 grudnia 2012 r.):

- grunty orne – 33,7 %
- łąki i pastwiska – 19,6%
- lasy i tereny leśne – 41,7%
- pozostałe grunty – 5,0%

Wiodącym kierunkiem produkcji roślinnej na terenie gminy jest uprawa żyta. W kolejności największe powierzchnie upraw zajmują owies i ziemniaki. W zakresie produkcji zwierzęcej dominuje hodowla bydła i trzody chlewnej.

W uzupełnieniu rolniczej działalności gospodarczej na terenie Gminy Długosiodło zarejestrowano 312 podmiotów gospodarczych, wśród których dominują: usługi budowlane (99 podmiotów), handel (91), działalność produkcyjne (35), transport (30). Największa koncentracja podmiotów gospodarczych występuje na terenie wsi Długosiodło i Stare Bosewo.

Liczba mieszkańców gminy Długosiodło według danych ewidencji ludności na koniec 2012 r. wynosiła 7.937 osób. Gęstość zaludnienia w gminie to 46,1 osoby na km².

Zabudowę w większości jednostek osadniczych gminy charakteryzuje struktura skupiona liniowo. W największych jednostkach ma ona zazwyczaj charakter skupiony powierzchniowo. Układ przestrzenny rozproszony w formie pojedynczych zagród i małych przysiółków cechuje większość miejscowości o średniej wielkości zaludnienia.

Ze względu na niezaprzeczalne walory przyrodnicze i krajobrazowe na terenie gminy coraz większe znaczenie posiadają usługi okołoturystyczne, związane z rozwijającą się turystyką pobytową, agro- i ekoturystyką oraz turystyką pieszą, konną i wodną. Na obszarze gminy wyróżnić można dwa obszary o zróżnicowanych walorach turystycznych:

- 1) *obszar nadnarwiański* – w obrębie którego sześć sołectw pełni funkcje wypoczynku pobytowego,
- 2) *obszar Puszczy Białej* – w obrębie którego trzynaście sołectw pełni bądź potencjalnie może pełnić funkcje wypoczynkowe. Ponadto obszar ten pełni funkcje w zakresie ponadlokalnej turystyki pieszej – biegną tu dwa szlaki turystyczne:
  - *szlak niebieski* (OS – 2601) – główny szlak Puszczy Białej o całkowitej długości 70,7 km, w gminie Długosiodło biegnie w rejonie: Sieczychy – Zygmuntowo – Długosiodło – Lipnik Majorat,
  - *szlak żółty* (OS – 2604) – szlak o długości 38,2 km biegnący przez mateczniki puszczańskie, w rejonie gminy Długosiodło przebiega przez: Lipnik Majorat – Leśnictwo Wiśniewo – Pecynka – Długosiodło – Przetycz Stacja.

Na terenie gminy największe skupiska działek rekreacyjnych (letniskowych) znajdują się na terenie miejscowości: Ostryków Dworski, Stare Bosewo, Nowa Wieś oraz Grądy Zalewne.

2.3. Infrastruktura techniczna na terenie gminy

Pod pojęciem *infrastruktury technicznej* rozumieć należy urządzenia, sieci przesyłowe i związane z nimi obiekty świadczące niezbędne i podstawowe usługi dla określonej jednostki przestrzenno – gospodarczej w zakresie m.in. dostarczania ciepła, wody, usuwania ścieków i odpadów oraz transportu.

Charakterystyka sieci wodociągowej na terenie Gminy Długosiodło przedstawia się w sposób następujący:

- długość czynnej sieci wodociągowej [km] – 46,3
- liczba przyłączy wodociągowych [szt.] – 659
- procent zwodociągowania gminy [%] – 35%
- średnie zużycie wody w gospodarstwach domowych [m³/mieszk./rok] – 104,5

Charakterystyka sieci kanalizacyjnej na terenie Gminy Długosiodło przedstawia się w sposób następujący:

- długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km] – 36,5
- liczba przyłączy kanalizacyjnych [szt.] – 434
- procent skanalizowania gminy [%] – 16,0
- ilość ścieków odprowadzanych do kanalizacji [tys. m³/ rok] – 104,0
- długość sieci kanalizacji deszczowej [km] – 0,73

Długość dróg publicznych na terenie Gminy Długosiodło wynosi 136,43 km, z czego czy 39,64 km to drogi asfaltowe. Sieć dróg powiatowych na terenie gminy obejmuje drogi o długości 59,74 km, z czego 45,39 km to drogi asfaltowe.

W poniższej tabeli nr 1 przedstawiono charakterystykę stacji uzdatniania wody zlokalizowanych na terenie Gminy Długosiodło.

Tabela nr 1. Charakterystyka stacji uzdatniania wody na terenie Gminy Długosiodło

Lp.	Nazwa ujęcia/ lokalizacja	Wydajność [m ³ / dobę]	Nazwa stacji uzdatniania wody/ lokalizacja	Wydajność [m ³ / dobę]
1.	Długosiodło	1000,0	Długosiodło	335,0
2.	Chrzczanka Włóściańska	400,0	Chrzczanka Włóściańska	160,0

Źródło: dane Urzędów Gmin na dzień 31 grudnia 2012 r.

Na terenie Gminy funkcjonuje jedna oczyszczalnia ścieków – jest to oczyszczalnia typu APIS z w m. Kornaciska, uruchomiona w 1998 r. o przepustowości 500 m³/ d i RLM 3750. Pracuje ona ze sprawnością pozwalającą osiągnąć dla odprowadzanych do środowiska ścieków normy jakości wynikające z zapisów *Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 24 lipca 2006 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego* (Dz. U. Nr 137, poz. 984 z późn. zm.).

Obecnie na terenie Gminy Długosiodło, jak i całego powiatu wyszkowskiego nie posiadają lokalizacji czynne składowiska odpadów innych niż niebezpieczne (komunalne).

Poniżej przedstawiono listę podmiotów gospodarczych posiadających zezwolenie na zbieranie i transport odpadów komunalnych na terenie Gminy Długosiodło:

- MPK Sp. z o.o., ul. Kołobrzeska 5, 07 – 401 Ostrołęka
- Błysk – Bis Sp. z o.o., ul. Armii Krajowej 1, 06 – 200 Maków Mazowiecki
- ZGK Sp. z o.o., ul. Bolesława Prusa 66, 07 – 300 Ostrów Mazowiecka
- „Czyścioch” Sp. z o.o., ul. Kleeberga 20, 15 – 691 Białystok
- Sita Polska Sp. z o.o., ul. Zawodzie 5, 02 – 981 Warszawa

W poniższej tabeli nr 2 przedstawiono rodzaje i ilości odpadów zebrane na terenie gminy w roku 2012 r.

Tabela nr 2. Ilości i rodzaje odpadów komunalnych zebranych na terenie Gminy Długosiodło w 2012 r.

Nazwa i kod odpadu zebranego na terenie gminy	Masa [Mg/rok]	Miejsce unieszkodliwiania
20 03 01 – niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne	579,7	MPK Sp. z o.o., Ławy, ul. Przemysłowa 45
20 03 01 – niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne	54,4	Dział zagospodarowania odpadów w Starym Lubiejewie
15 01 02 – opakowania z tworzyw sztucznych	8,4	MPK Sp. z o.o., Ławy, ul. Przemysłowa 45
15 01 07 – opakowania ze szkła	4,2	
15 01 01 – opakowania z papieru i tektury	6,3	
20 01 36 – zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne	1,16	Terra Recykling S.A. Grodzisk Mazowiecki

Źródło: dane Urzędów Gmin na dzień 31 grudnia 2012 r.

2.4. Ochrona przyrody

Na terenie Gminy posiadają lokalizację obiekty i obszary chronione na podstawie przepisów *ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody* (tj. Dz. U. z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.) – zajmują one ponad 70% powierzchni gminy. Są to:

- obszary NATURA 2000 – Puszcza Biała, Dolina Dolnej Narwi i Bagno Pulwy,
- użytki ekologiczne – w ilości 19 sztuk, o powierzchni 14,04 ha,
- pomnik przyrody – 2 sztuki.

Na terenie gminy lokalizację posiada dwa *pomniki przyrody*. Jeden to dąb szypułkowy imieniem „Jan”, posadzony w 1481 r. na cmentarzu parafialnym w miejscowości Długosiodło (akt stanowiący – PWNR w Warszawie nr 372 zn. RX 831/ 163/ 73 z dnia 23 sierpnia 1973 r.), posiadający obecnie 641 cm na wysokości pierśnicy, drugi – to dąb szypułkowy imieniem „Kostek” położony w m. Augustowo na działce nr ew. 275, ustanowiony Uchwałą Rady Gminy Długosiodło nr XXXII/264/2009 z dnia 29 grudnia 2009 r.

Obszarowe formy ochrony przyrody na terenie Gminy Długosiodło reprezentowane są przez *użytki ekologiczne*. Ich charakterystykę przedstawia poniższa tabela nr 3.

Tabela nr 3. Użytki ekologiczne na terenie Gminy Długosiodło

Lp.	Nr porządkowy rejestru Wojewody	Powierzchnia [ha]	Położenie/leśnictwo	Opis
1.	265	0,28	L – ctwo Czary	Tereny bagienne z olszą bukiewkową
2.	267	2,73	L – ctwo Czary	Tereny bagienne porośnięte sitowiem, łożą i olszą
3.	273	0,38	L – ctwo Jezioroko	Tereny bagienne porośnięte sitowiem, łożą i olszą
4.	274	0,37	L – ctwo Jezioroko	Tereny bagienne
5.	275	0,40	L – ctwo Jezioroko	Tereny bagienne
6.	279	0,35	L – ctwo Czary	Tereny bagienne
7.	280	0,20	L – ctwo Czary	Tereny bagienne
8.	281	1,85	L – ctwo Wiśniewo	Tereny bagienne
9.	282	0,50	L – ctwo Wiśniewo	Tereny bagienne
10.	283	0,80	L – ctwo Wiśniewo	Tereny bagienne
11.	284	0,80	L – ctwo Wiśniewo	Tereny bagienne
12.	285	0,56	L – ctwo Małaszek	Tereny bagienne
13.	286	0,80	L – ctwo Małaszek	Tereny bagienne
14.	287	1,55	L – ctwo Małaszek	Tereny bagienne
15.	288	0,11	L – ctwo Małaszek	Tereny bagienne
16.	290	0,76	L – ctwo Przetycz	Wydma porośnięta porostami, kępami traw
17.	291	0,50	L – ctwo Przetycz	Teren corocznie zalewany wodą
18.	292	0,60	L – ctwo Przetycz	Teren corocznie zalewany wodą
19.	293	0,50	L – ctwo Przetycz	Teren corocznie zalewany wodą, na obrzeżach porośnięty olszą formy bukietowej
Razem powierzchnia:				14,04 ha

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Rozporządzenia Nr 72 Wojewody Mazowieckiego z dnia 8 lipca 2005 r. w sprawie użytków ekologicznych (Dz. U. Woj. Maz. Nr 175, poz. 5572 z późn. zm.)

Na terenie Gminy Długosiodło posiadają także lokalizację obszary zaliczone do europejskiego systemu obszarów chronionych NATURA 2000, których krótką charakterystykę przedstawia tabela nr 4 (w załączeniu mapy obrazujące lokalizację powyższych obszarów na terenie gminy).

Tabela nr 4. Obszary NATURA 2000 na terenie Gminy Długosiodło

Lp.	Kod i nazwa obszaru	Typ obszaru	Powierzchnia na terenie gminy (ha)
1.	Puszcza Biała (PLB140007)	obszar specjalnej ochrony ptaków	10.799,3
2.	Dolina Dolnej Narwi (PLB140014)		604,9
3.	Bagno Pulwy (PLB140015)		1.183,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych *Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 stycznia 2011 r. w sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków* (Dz. U. Nr 25, poz. 133 z późn. zm.)

Obszar NATURA 2000 **Puszcza Biała (PLB 140007)** stanowi jeden z największych kompleksów leśnych na Mazowszu, usytuowany między Bugiem a Narwią. Teren zdominowany jest przez suche siedliska porośnięte sośninami w średnim wieku, a lokalnie występują drzewostany dębowo – grabowe, jesionowo – olszowe i olszowe. Niektóre fragmenty zbiorowisk leśnych mają zachowany prawie naturalny charakter.

Przyrodniczo analizowany obszar powiązany jest z następującymi obszarami NATURA 2000: Dolina Dolnego Bugu (PLB 140001), Dolina Dolnej Narwi (PLB 140014) oraz Ostoja Nadbużańska (PLH 140011).

Puszcza Biała stanowi ostoje ptasią o randze europejskiej. Występuje tu co najmniej 29 gatunków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 13 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). W okresie lęgowym analizowany obszar zasiedla co najmniej 1% krajowej populacji następujących gatunków: bocian czarny, kraska (PCK), lelek. Istnieje niejasna informacja o gnieźdzeniu się dzierzby rudogłowej w 1993 r., później nie potwierdzona. Na jej obszarze zidentyfikowano występowanie jednego gatunku ssaków wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/ 43/ EWG – jest to wilk (*Canis lupus*). Na terenie analizowanego obszaru nie zidentyfikowano występowania płazów i gadów oraz bezkręgowców wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/ 43/ EWG.

Na terenie Puszczy Białej nie występują gatunki roślin wymienione w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/ 43/ EWG.

Największe zagrożenie dla analizowanego obszaru stanowi odstąpienia od obowiązujących zasad gospodarki leśnej.

Obszar NATURA 2000 **Dolina Dolnej Narwi (PLB 140014)** leży na Nizinie Północnomazowieckiej pomiędzy Łomżą a Pułtuskiem – długości nurtu rzeki wynosi ok. 140 km, a szerokość doliny zmienia się w zakresie 1,5 – 7 km. Niemal na całym odcinku rzeka silnie meandruje. Brzegi rzeki są generalnie strome, szerokość nurtu wynosi 80 – 100 m,

występują tu wypłylenia i łąchy, liczne są starorzecza. W dolinie występują zadrzewienia wierzbowe i olchowe oraz niewielkie połacie borów sosnowych. Obszary leśne są poprzęplatane terenami otwartymi, na których dominują pastwiska.

Przyrodniczo analizowany obszar powiązany jest z następującymi obszarami NATURA 2000: Puszcza Biała (PLB140007) oraz Dolina Wkry (PLB 140005).

Na analizowanym obszarze występuje co najmniej 40 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 7 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi. Bardzo ważna ostoja ptaków wodno – błotnych, szczególnie w okresie lęgowym. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej (C3, C6) następujących gatunków ptaków: batalion (PCK), błotniak łąkowy, dubelt (PCK), kraska (PCK), krwawodziób, kulik wielki (PCK), kulon (PCK), łabędź krzykliwy, rybitwa białoczelna (PCK), rybitwa czarna, rybitwa rzeczna, rycyk, sieweczka rzeczna, sowa błotna (PCK), zimorodek. W okresie wędrówek występuje co najmniej 1% populacji szlaku wędrówkowego (C3) bataliona oraz stosunkowo duże koncentracje (C7) osiąga rybitwa białoskrzydła.

Główne zagrożenia to: zaniechanie lub zmniejszenie intensywności gospodarki pastwiskowo – łąkarskiej, a w jego następstwie silna sukcesja roślinności krzewiastej i drzewiastej, eksploatacja torfu i piasku, zanieczyszczenie wód, nielegalne wysypiska śmieci, intensywna penetracja rekreacyjna, wnikanie zabudowy rekreacyjnej na obszar doliny.

Projektowany obszar NATURA 2000 **Bagno Pulwy (PLB 140015)** obejmuje rozległy kompleks łąkowo – bagienny leżący między doliną Narwi a Puszcza Białą. Dominują tu stosunkowo intensywnie użytkowane łąki kośne, rzadziej pastwiska. Południowa część badanego obszaru, zajmująca około połowy całkowitej powierzchni (między Rzańnikiem, Porządziem i Sieczychami), stanowił rozległe i prawie bezdrzewne, stosunkowo intensywnie użytkowane łąki kośne. Część północna jest mozaiką łąk, pastwisk, pól uprawnych, zarastających dołów potorfowych, łożowisk, niewielkich lasów sosnowych oraz zabudowań gospodarskich.

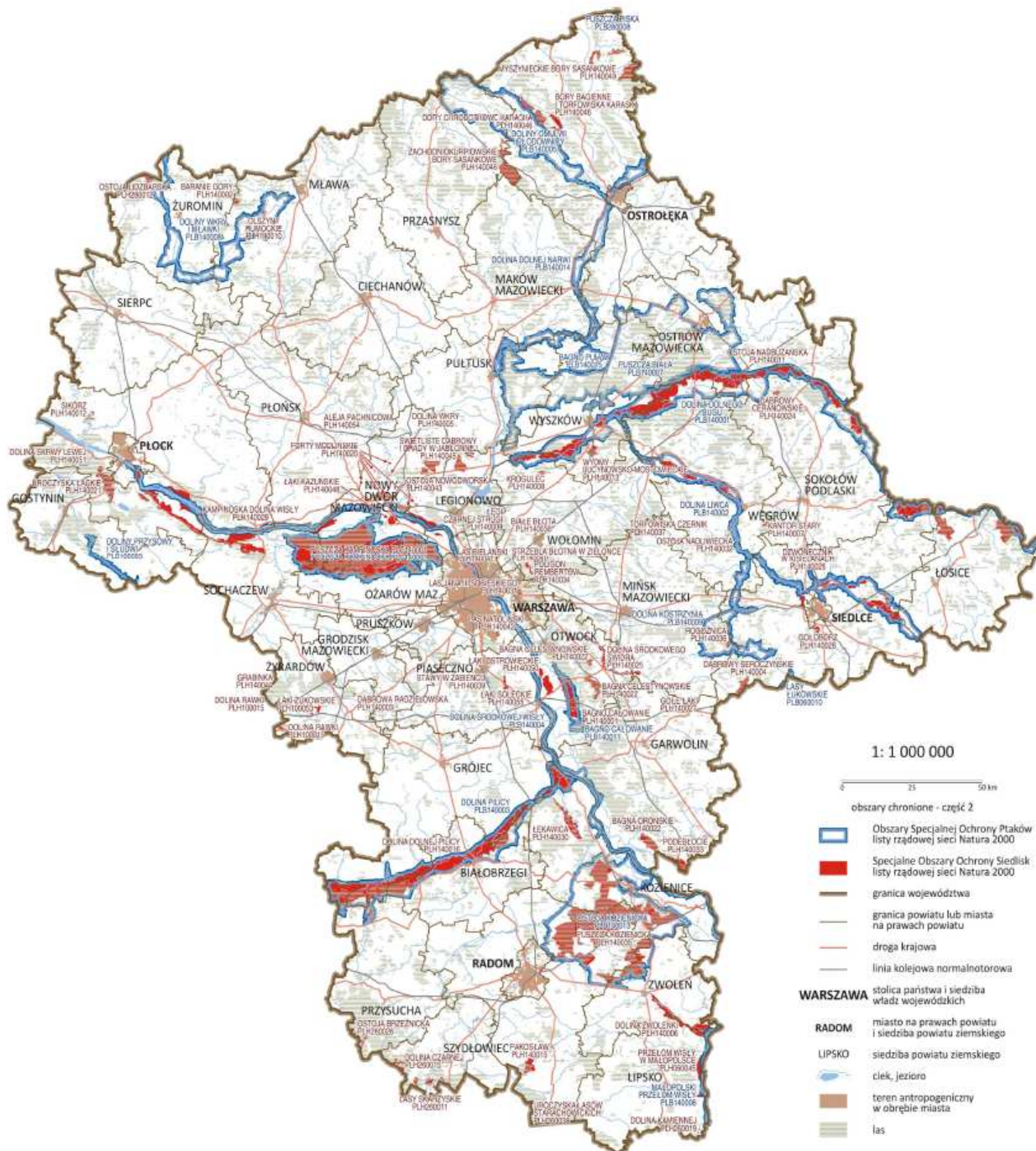
Przyrodniczo analizowany obszar powiązany jest z następującymi obszarami NATURA 2000: Puszcza Biała (PLB140007) oraz Dolina Dolnej Narwi (PLB 140014).

Na obszarze tym stwierdzono 11 lęgowych gatunków ptaków z Zał. I Dyrektywy Ptasiej. Obszar ma szczególne znaczenie jako ważne w Polsce lęgowisko derkacza *Crex crex* (98 M) oraz szeregu innych gatunków związanych z ekstensywnie użytkowanymi łąkami i pastwiskami – bociana białego, czajki, rycyka, kszyka, kulika wielkiego i dudka.

Główne zagrożenia to: intensyfikacja użytkowania łąk, melioracje odwadniające, zamiana łąk w grunty orne, zalesianie łąk, wypalania roślinności na łąkach, wzdłuż rowów i dróg oraz dzikie wysypiska śmieci.

Poniżej przedstawiono mapę (nr 2) obszarów NATURA 2000 na terenie województwa mazowieckiego.

Mapa nr 2. Lokalizacja obszarów NATURA 2000 na terenie województwa mazowieckiego

Źródło: Program Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011 – 2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r., Warszawa 2012 r.

W ramach prac badawczych, dokumentujących walory przyrodnicze Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego, dokonano także określenia obszarów predysponowanych do ochrony w ramach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego oraz zinwentaryzowano florę podlegającą ochronie całkowitej i częściowej ochronie i gatunki ptaków o randze europejskiej. Powierzchnie projektowanych obszarów chronionych w Gminie Długosiodło prezentują tabele nr 5 i 6.

Tabela nr 5. Projektowane powierzchnie terenów chronionych na terenie Gminy Długosiodło

Jednostka	Powierzchnia chroniona (ha) *	Powierzchnia jednostki (ha)
gmina Długosiodło	11 675	16 740
powiat wyszkowski	73 370	87 640

* łącznie tereny włączone do Parku i strefy ochronnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego

Tabela nr 6. Powierzchnia Parku i strefy ochronnej wg podziału administracyjnego

Jednostka	Powierzchnia ogólna (ha)			Udział % w powierzchni ogólnej jednostek		
	park	strefa ochronna	razem	park	strefa ochronna	razem
gmina Długosiodło	5 585	6 090	11 675	33,3	36,4	69,7
powiat wyszkowski	40 575	32 795	73 370	46,3	37,4	83,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego

W ramach przeprowadzonej inwentaryzacji przyrodniczej na terenie gminy Długosiodło oznaczono stanowiska następujących roślin podlegających:

- 1) całkowitej ochronie prawnej:
  - widłak jałowcowaty – Plewki (2 stanowiska), Małaszek (1 stanowisko), Bosewo Nowe (3 stanowiska), Pecyna Stara (3 stanowiska), Pecyna Nowa – Lipnik Majorat (4 stanowiska),
  - widłak goździsty – Plewki (1 stanowiska), Pecyna Nowa – Lipnik Majorat (3 stanowiska),
  - tajeża jednostronna (rodzina storczykowate) – Pecyna Nowa – Lipnik Majorat (1 stanowiska),
- 2) częściowej ochronie prawnej:
  - marzanka wodna – Plewki (2 stanowiska),
  - bagno zwyczajne – Bosewo Nowe i Pecyna Majorat (2 stanowiska),
  - kopytnik pospolity – Pecyna Nowa (1 stanowiska).

Wśród rzadki gatunków ptaków oznaczono na terenie gminy trzy stanowiska kraski oraz jedno stanowisko żurawia (gatunek o randze krajowej).

Na terenie Gminy Długosiodło wyznaczono następujące strefy ochrony ostoi, miejsc rozrodu i regularnego przebywania zwierząt objętych ochroną gatunkową dla bociana czarnego:

- Obręb Lipniak Majorat – działki nr 2019 (część), 2020, 146/6
- Obręb Stara Pecyna – działek nr 2011 (część), 2019 (część), 2022, 2021, 2020, 2012/3 (część), 2013, 2015/3, 2017 (część), 2033, 2034 (część), 2035
- Obręb Nowe Bosewo – część działek nr 2021, 230.

2.5. Lasy i tereny leśne

Lasy i tereny leśne stanowiąc w granicach Gminy Długosiodło 41,7% całkowitej jego powierzchni (6434,8 ha). W strukturze własnościowej lasów na terenie gminy dominują lasy państwowe. Znaczna powierzchnia leśna nie oznacza wysokiej jakości zasobów leśnych. Przeważają typowe lasy gospodarcze o niezgodnym układzie gatunkowym z siedliskiem i niezbyt wysokich zasobach biomasy (to ze względu na słabe gleby i mniej korzystne warunki klimatyczno – wodne). Szczególnie niskie oceny bonitacyjne dotyczą lasów będących własnością prywatną.

W strukturze wiekowej drzewostanów w lasach państwowych dominują lasy w II i III klasie wieku (20 – 60 lat). W lasach prywatnych przeważa drzewostan młody w II klasie wieku (do 40 lat). Drzewostany powyżej 80 lat zajmują ok. 10% powierzchni leśnych. Znaczny % tutejszych lasów stanowi drzewostan nasadzony przez człowieka. Jako relikty dawnych borów w trudno dostępnych rejonach wideł Narwi i Bugu zachował się jeszcze fragment naturalnego drzewostanu. Na terenie Gminy występują lasy ochronne:

- Obręb Długosiodło – część działek nr 2000/2, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2020, 2022, 2023, 2036/4, 2041, 2044, 2037/5
- Obręb Lipniak Majorat – część działek nr 2000, 2001, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2029, 2030, 2054, 2031/1, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2046, 2047, 2048, 2049, 2065
- Obręb Marianowo – część działek nr 301/1, 314, 309, 312, 300
- Obręb Nowe Bosewo – część dz. 2001, 2003, 2007, 2009, 2019, 2021, 2024, 2025, 2027, 2030, 2032, 2034, 2038, 2042, 2044, 2045, 2047, 2049, 2050, 2057, 2053, 2055, 2056, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070/2, 2071, 2072, 253, 256/1, 256/4
- Obręb Stara Pecyna – część działek nr 2011, 2012/3, 2013, 2015/3, 2017, 2019, 20203, 2021, 2022, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2051, 2052, 2053, 2054, 2059, 2060, 2061, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2069, 2077, 2073, 2074
- Obręb Stare Bosewo – część działek nr 322, 323.

Dominującymi typami siedliskowymi są w obrębie gminy: bór mieszany świeży, las mieszany świeży oraz bór świeży. Cechy klimatu i warunki glebowe sprawiają, że obszar gminy leży poza zasięgiem buka, jodły i w zasadzie świerka. Najcenniejszymi drzewostanami na

terenie gminy są drzewostany sosnowe. Występuje tu cenny rodzimy ekotyp sosny wywodzący swój rodowód z pierwotnych lasów Puszczy Białej. Gatunkami stanowiącymi istotną domieszkę w lasach sosnowych są dąb szypułkowy, brzoza, akacja i jarzębina. W podszycie leśnym dominuje jałowiec pospolity, kruszyna pospolita i leszczyna. Lokalnie występują kępy modrzewia polskiego.

2.6. Zasoby wodne oraz ich jakość

Pod pojęciem *zasobów wodnych* rozumieć należy wody śródlądowe powierzchniowe i podziemne, znajdujące się w obrębie danego dorzecza.

Zasoby wód powierzchniowych Gminy Długosiodło stanowią zasadniczo wody płynące i ich starorzecza (wchodzące w skład zlewiska Wisły). Główny zasób stanowi rzeka Narew z dopływami: Wymakracz, Ostrówek, Struga. Uzupełnieniem zasobów są mniejsze ciekły powierzchniowe oraz rowy melioracyjne.

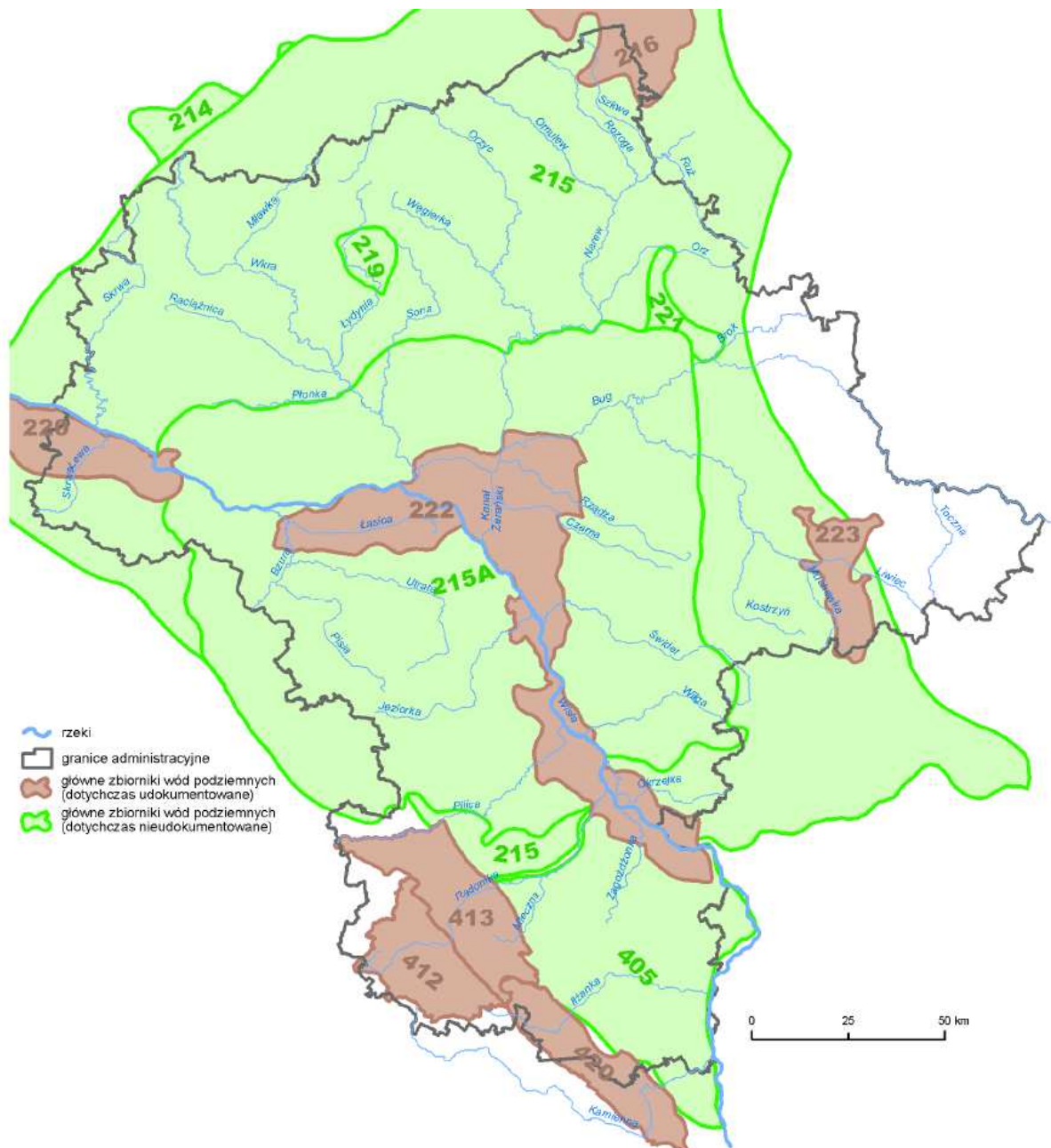
Rzeka Narew na przestrzeni ok. 15 km stanowi północno – zachodnią granicę powiatu wyszkowskiego, a szerokość jej doliny w obrębie powiatu waha się od 1,5 km do 3,0 km. Na pograniczu doliny Narwi usytuowane są gminy Długosiodło i Rząśnik.

Kolejny element zasobów wodnych na terenie gminy stanowią naturalne zbiorniki i oczka wodne, wypełniające zagłębienia terenu. Najwięcej z nich znajduje się w dolinie Narwi. Oczka wodne występują także w obrębie lasów na siedliskach wilgotnych oraz na terenach bagnisk śródleśnych, które w większości zostały objęte ochroną prawną, jako użytki ekologiczne. Zbiorniki te stanowią cenny element krajobrazu gminy, ale przede wszystkim ważne rezerwuary zasobów wodnych.

Wody podziemne na terenie Gminy Długosiodło (podobnie, jak całego powiatu wyszkowskiego) związane są przede wszystkim z utworami czwartorzędowymi i trzeciorzędowymi oraz kredowymi i jurajskimi. Ze względów eksploatacyjnych największe znaczenie posiada poziom czwartorzędowy, co ma związek z jego łatwością odnawiania i płytkim występowaniem. W granicach administracyjnych Gminy Długosiodło posiada lokalizację jeden główny zbiornik wód podziemnych: GZWP nr 221 (wg Kleczkowskiego) – mapa 3.

Na obszarze Gminy Długosiodło występuje zagrożenie powodziowe, związane z obecnością rzek – dotyczy to rzeki Narew na odcinku 15 km (mapa 4). Występujące na terenie gminy wezbrania powodziowe zaliczane są do powodzi opadowych oraz roztopowo – zatorowych. Zjawiska powodziowe występują na przełomie okresu zimowego i wiosennego, tj. od marca do połowy kwietnia (zagrożenia roztopowe i zatorowe spowodowane przez szybko topniejące śniegi oraz nasilające się zjawiska lodowe w rzekach) oraz w okresie letnim, na przełomie czerwca i lipca (spowodowane przez ulewne deszcze).

Mapa nr 3. Główne zbiorniki wód podziemnych na terenie województwa mazowieckiego

Źródło: Program małej retencji dla województwa mazowieckiego, 2008 r.

Mapa nr 4. Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi na terenie województwa mazowieckiego

Źródło: Program małej retencji dla województwa mazowieckiego, 2008 r.

Problem czystości wód powierzchniowych prowadzonych przez rzekę Narew na terenie gminy stanowi problem ponadlokalny. Na stan czystości rzeki Narew na terenie gminy największy wpływ mają ścieki socjalno – bytowe z gospodarstw domowych i obiektów użyteczności publicznej oraz spływy powierzchniowe z terenów rolnych (zawierające nawozy mineralne i organiczne oraz środki ochrony roślin). Pośrednim źródłem zanieczyszczenia rzeki Narew są także jej dopływy (np. Wymakracz, Ostrówek, Struga).

Na terenie Gminy Długosiodło nie są prowadzone badania jakości wód prowadzonych przez rzekę Narew. W poniższych tabelach nr 7 – 8 przedstawiono wyniki ostatnich dostępnych badań monitoringowych dla funkcjonujących najbliższej obszar gminy punktów pomiarowo – kontrolnych.

Tabela nr 7. Ocena jakości wód rzeki Narew w najbliższej położonych punktach pomiarowo – kontrolnych w stosunku do gminy Długosiodło

Punkt pomiarowo – kontrolny	Km biegu rzeki	Gmina	Klasa ogólna	Wyniki pomiarów wskaźników i substancji odpowiadających IV lub V klasie jakości wód					
				nazwa wskaźnika	klasa wskaźnika	jednostka	stężenia		
							średnio- roczne	maksymalne	minimalne
Dyszobaba	119,7	Różan	III	ChZT – Mn	IV	mg O ₂ /l	13,55	17,9	9,8
				ChZT – Cr	IV	mg O ₂ /l	36,708	55	19,7
				barwa	V	mg Pt/l	50	60	35
				selen	V	mg Se/l	0,031	0,54	0,017
Pułtusk	64,5	Pułtusk	IV	barwa	IV	mg Pt/l	25	40	15
				ChZT – Cr	IV	mg O ₂ /l	35,367	43,3	26,4
				azot Kjeldahla	IV	mg N/l	1,118	2,14	0,78
				fenole lotne	IV	mg/l	0,0075	0,012	0,004
				chlorofil „a”	IV	µg/l	26,155	57,56	3,65
				og.lb.b.coli	IV	n/100 ml	18300	46000	2400
				selen	V	mg Se/l	0,035	0,051	0,024
				lb.b.coli fek.	V	n/100 ml	14010,8	46000	930

Źródło: *Monitoring rzek w 2007 r.*, www.wios.warszawa.pl

Tabela nr 8. Zestawienie ocen jednolitych części wód powierzchniowych rzeki Narew w latach 2008 – 2009

Kod jednolitej części wód	Nazwa części wód	Nazwa punktu pomiarowo - kontrolnego	Km	Ocena – elementy biologiczne *	Ocena – elementy fizykochemiczne *	Ocena – substancje szczególnie szkodliwe *	Ocena – elementy hydro-morfologiczne *	Stan/potencjał ekologiczny	Stan chemiczny *	Stan ogólny wód
2008 r.										
PLRW20002126599	Narew od Omulwi do zbiornika Dębe	Dyszobaba	119,7	1	3	0	0	umiarkowany	0	zły
PLRW20002169	Narew od Zalewu Zegrzyńskiego do ujścia	Nowy Dwór Maz.	3,1	2	3	1	0	umiarkowany	1	zły
2009 r.										
PLRW20002126599	Narew od Omulwi do zbiornika Dębe	Dyszobaba	119,7	1	stan poniżej dobrego	0	b.d.	umiarkowany	0	zły

Źródło: *Monitoring rzek w 2008 r.* i *Monitoring rzek w 2009 r.*, www.wios.warszawa.pl

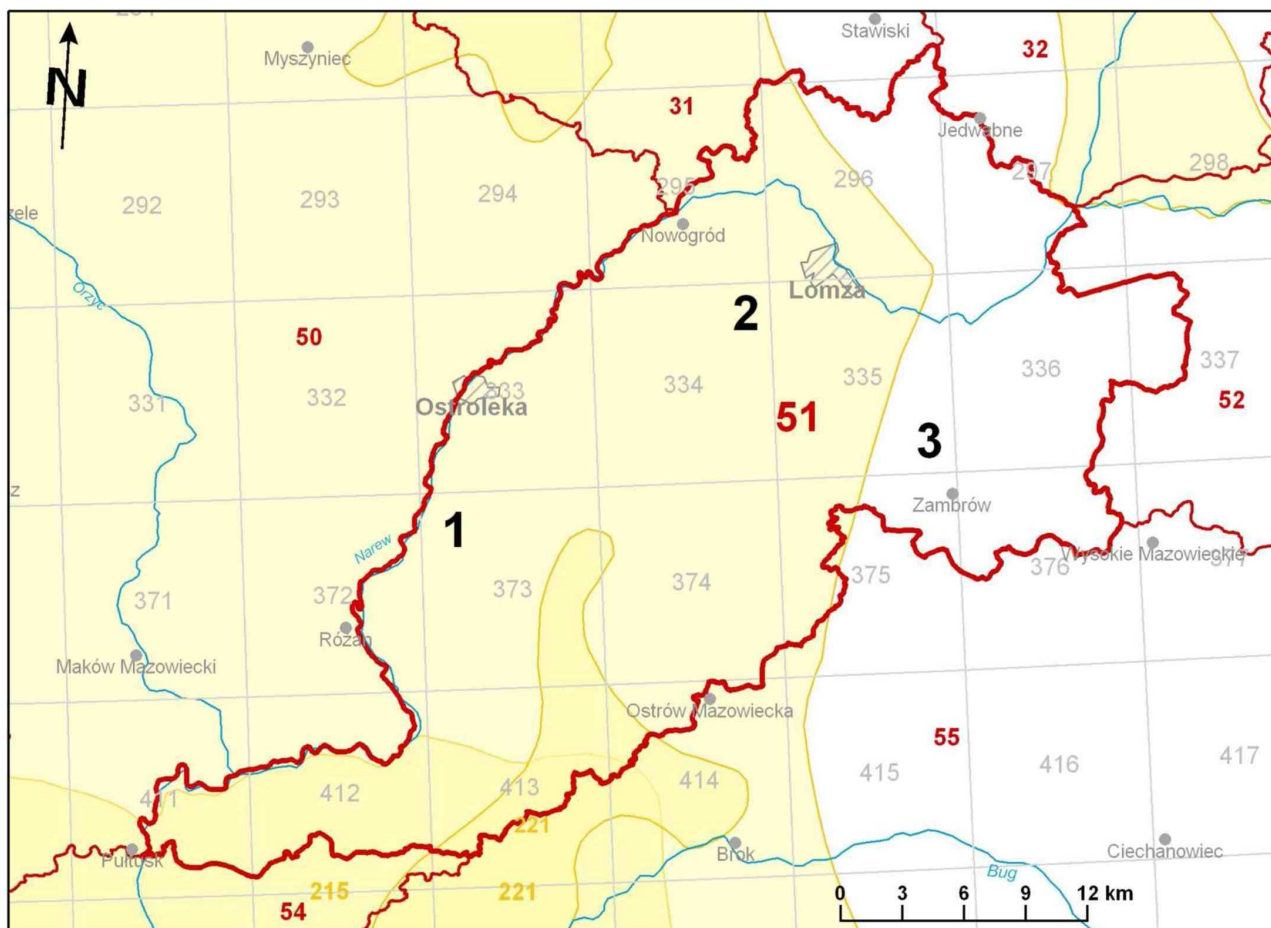
Wyjaśnienia:

- 1) *Ocena elementów biologicznych*: cyfry 1 - 5 odpowiadają klasom z rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 20 sierpnia 2008 r.; b.d. – brak wyników pomiarów wskaźników biologicznych (od listopada 2011 r. obowiązuje rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 listopada 2011 r.)
- 2) *Ocena elementów fizykochemicznych*: cyfry 1 - 2 odpowiadają klasom z rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 20 sierpnia 2008 r.
- 3) *Ocena substancji szczególnie szkodliwych* ujętych w załączniku 5 rozporządzenia Ministra Środowiska z 20 sierpnia 2008 r.; 0 - oznacza brak przekroczeń, 1 - oznacza przekroczenia, b.d. – brak wyników pomiarów
- 4) *Ocena elementów hydromorfologicznych*. Ze względu na brak danych elementy hydromorfologiczne zostały pominięte przy ocenie stanu/potencjału ekologicznego.
- 5) *Stan chemiczny*: wyniki oceny stanu chemicznego JCW. Ocena substancji priorytetowych ujętych w załączniku 8 rozporządzenia Ministra Środowiska z 20 sierpnia 2008 r.; 0 – oznacza stan dobry, 1 - oznacza nie osiągnięty stan dobrego

Na terenie Gminy Długosiodło brak jest rozpoznania czystości wód pozostałych rzek i cieków płynących.

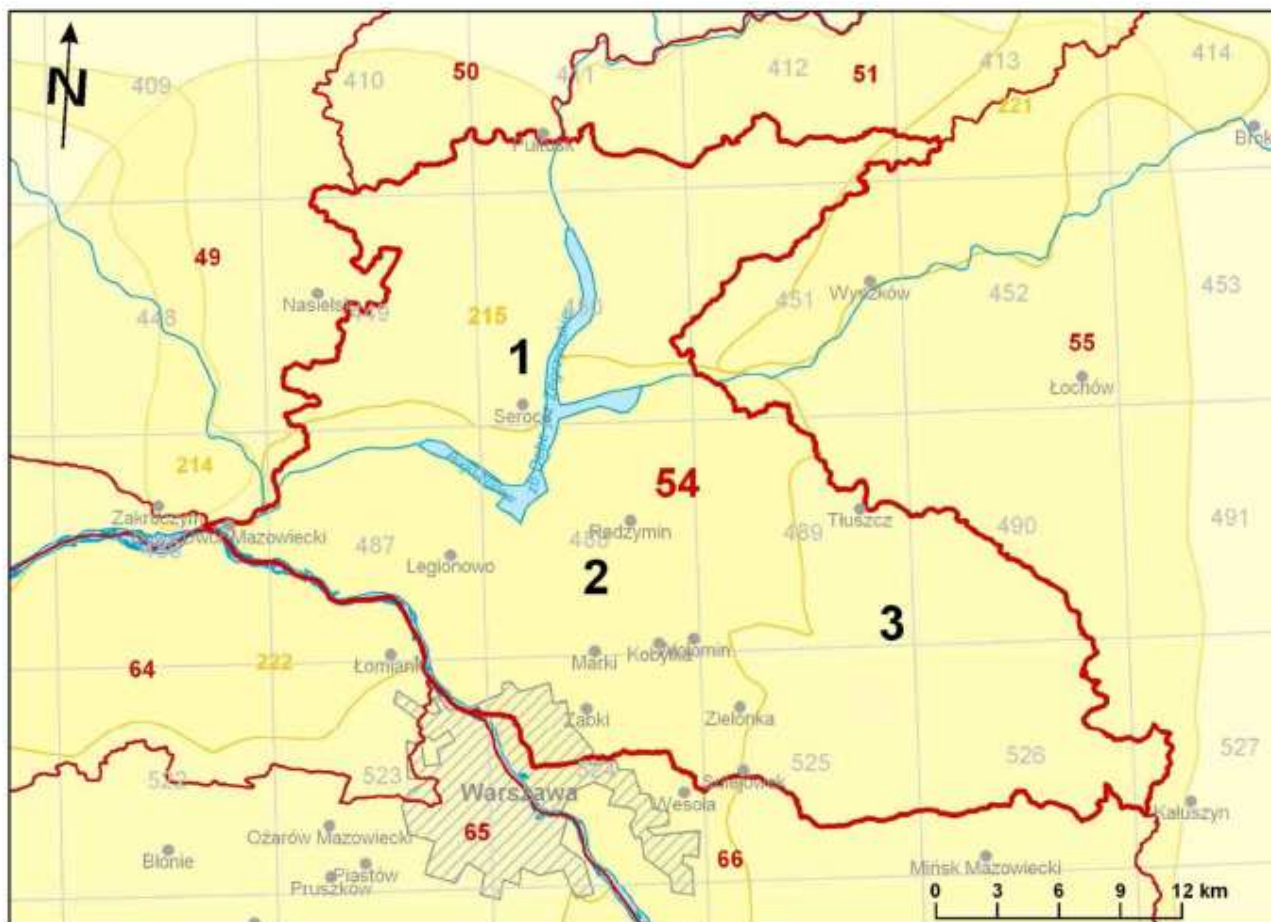
Obszar Gminy Długosiodło zlokalizowany jest w obrębie dwóch jednolitych części wód podziemnych. Są to: JCWPd 51 i JCWPd 54. Poniższe mapy obrazują ich lokalizację.

Mapa nr 5. Lokalizacja jednolitej części wód podziemnych nr 51

Źródło: <http://www.psh.gov.pl/publikacje/Jcwpd>

Mapa nr 6. Lokalizacja jednolitej części wód podziemnych nr 54

Źródło: <http://www.psh.gov.pl/publikacje/Jcwpd>

Na terenie Gminy Długosiodło nie są prowadzone systematyczne badania jakości zwykłych wód podziemnych w ramach krajowego monitoringu w otworze. Głównym źródłem zanieczyszczeń wód podziemnych na terenie gminy są nieszczelne zbiorniki asenizacyjne na ścieki socjalno – bytowe. Najbliższy punkt pomiarowy w ramach sieci krajowej PIG zlokalizowany jest na terenie gminy Brańszczyk, jednak ze względu na jego oddalenie nie istnieje możliwość wykonania korelacji w zakresie jakości wód.

Poniżej, w tabeli nr 9, przedstawiono ostatnie dostępne wyniki badań jakości wód podziemnych wykonane na terenie powiatu wyszkowskiego.

Tabela nr 9. Ocena jakości wód podziemnych w roku 2007 i roku 2010

Nr otworu	Miejscowość	Stratygrafia	Głębokość do stropu warstwy	JCWPD	Klasa wód w roku 2007	Wskaźniki w zakresie stężeń odpowiadających wodzie o niskiej jakości	Klasa wód w roku 2010	Wskaźniki w zakresie stężeń odpowiadających wodzie o niskiej jakości
1020	Brańszczyk	Q	55,3	54	III	Fe	III	-

Źródło: *Monitoring jakości wód podziemnych w województwie mazowieckim w 2010 r.*, www.wios.warszawa.pl

Na terenie Gminy Długosiodło nie zidentyfikowano obszarów szczególnie narażonych na zanieczyszczenia azotem pochodzenia rolniczego (OSN).

2.7. Gleby oraz zasoby surowców mineralnych

W chwili obecnej najistotniejszym czynnikiem powodującym degradację powierzchni ziemi, w tym gleb na terenie Gminy Długosiodło jest działalność człowieka, a w szczególności przeznaczanie terenów czynnych biologicznie na cele nieprzyrodnicze, nieprawidłowe użytkowanie rolnicze oraz nieprawidłowe zabiegi melioracyjne. Rolnictwo, gospodarka komunalna i komunikacja stanowią także źródło chemicznego skażenia gleb. Wszelkie zmiany we właściwościach chemicznych gleby ujawniają się w szczególności w nadmiernym ich zakwaszeniu oraz naruszeniu równowagi jonowej. Negatywny wpływ na jakość gleb ma także nielegalne składowanie odpadów w miejscach do tego celu nieprzeznaczonych, bezpośrednio na powierzchni ziemi.

Na terenie Gminy Długosiodło nie są prowadzone badania jakości gleb. Badaniem właściwości agrochemicznych gleb na terenie województwa mazowieckiego zajmuje się Stacja Chemiczno – Rolnicza w Warszawie – Wesolej. Badanie te prowadzone są jednak wyłącznie na poziomie powiatu. Na ich podstawie właściwości agrochemiczne gleb na terenie powiatu wyszkowskiego scharakteryzować można w sposób następujący ¹:

- 1) *odczyn* – 81 – 100 % gleb bardzo kwaśnych i kwaśnych,
- 2) *potrzeby wapnowania* – 61 – 80 % gleb o potrzebach wapnowania koniecznych i potrzebnych,
- 3) *zasobność w fosfor* – 21 – 40 % gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości fosforu,
- 4) *zasobność w potas* – 61 – 80 % gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości potasu,
- 5) *zasobność w magnez* – 41 – 60 % gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości magnezu.

¹ *Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2007 roku*. Raport Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Warszawa 2008 r.

Na terenie powiatu wyszkowskiego nie posiada lokalizacji punkt monitoringu chemizmu gleb ornych, prowadzonego przez Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach.

Wśród naturalnych zagrożeń gleb na terenie Gminy Długosiodło dominuje: erozja wietrzna, występująca głównie na obszarach gleb lekkich oraz erozja wodna, występująca głównie wzdłuż pradoliny rzeki Narew, a w mniejszym stopniu wzdłuż pozostałych cieków.

Na terenie Gminy nie udokumentowano osuwisk stanowiących zagrożenie dla środowiska i lokalnej społeczności.

Obszar Gminy Długosiodło nie jest obszarem zasobnym w surowce mineralne. Wynika to z budowy geologicznej terenu i pokrycia utworów trzeciorzędowych grubą warstwą luźnych skał nagromadzonych w czasie zlodowacenia środkowopolskiego. Wśród udokumentowanych złóż surowców mineralnych podstawową grupę stanowią kopaliny pospolite, do których należą głównie kruszywa, surowce ilaste, piaski. Na podmokłych i zabagnionych terenach występują także pokłady torfu o niewielkiej, maksymalnie kilkumetrowej miąższości.

Na terenie Gminy nie udokumentowano złoża surowców mineralnych. Główne zagrożenie dla środowiska stanowi tzw. „dzika eksploatacja”, która powoduje nieodwracalne zmiany w naturalnym krajobrazie.

2.8. Jakość powietrza atmosferycznego

Warunki aerosanitarne na terenie Gminy Długosiodło stanowią wypadkową emisji pochodzenia lokalnego i napływowego. Ze względu na przewagę wiatrów zachodnich zanieczyszczenia o charakterze przemysłowym na teren Gminy Długosiodło nawiewane są z terenu miast Pułtusk oraz Maków Mazowiecki.

Podstawowymi, lokalnymi źródłami zanieczyszczenia powietrza na terenie gminy Długosiodło są przede wszystkim obiekty komunalne i gospodarstwa indywidualne, wyposażone w lokalne kotłownie (ok. 90% opalane jest paliwem stałym), wykorzystujące jako źródło opału głównie węgiel kamienny, małe obiekty produkcyjno – usługowe, instytucje użyteczności publicznej oraz źródła komunikacyjne. Na terenie gminy brak jest większych obiektów przemysłowych, które mogłyby w istotny sposób wpływać na pogorszenie stanu czystości powietrza.

W wyniku skumulowania emisji z palenisk gospodarstw domowych okresowo wokół wsi zlokalizowanych na terenach niżej położonych (inwersyjnych) może wystąpić pogorszenie warunków aerosanitarnych. Wśród głównych substancji zanieczyszczających, trafiających do powietrza atmosferycznego na terenie gminy wymienić należy: dwutlenek siarki (SO_2), tlenki azotu (N_xO_y), tlenek węgla (CO) oraz pyły. Specyficzny typ zanieczyszczenia powietrza stanowią także odory, których źródło stanowią większe obiekty inwentarskie.

Na terenie Gminy Długosiodło nie jest prowadzony monitoring jakości powietrza atmosferycznego. Badania takie prowadzone są na poziomie powiatu oraz w strefach, przez

służby Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Ostatnie dostępne wyniki powyższych badań dla powiatu wyszkowskiego za rok 2006 prezentuje poniższa tabela nr 10.

Tabela nr 9. Emisja zanieczyszczeń do powietrza na terenie powiatu wyszkowskiego

Lp.	Rodzaj zanieczyszczenia	Typ źródła	Wielkość emisji [Mg/ rok]
1.	dwutlenek siarki (SO ₂)	punktowe	124,80
2.	tlenki azotu (NO _x)	punktowe	137,34
3.	tlenek węgla (CO)	punktowe	31,60
4.	pył zawieszony PM 10	punktowe	9,22
5.	dwutlenek siarki (SO ₂)	powierzchniowe	197,27
6.	tlenki azotu (NO _x)	powierzchniowe	106,37
7.	tlenek węgla (CO)	powierzchniowe	263,11
8.	pył zawieszony PM 10	powierzchniowe	871,58
9.	dwutlenek siarki (SO ₂)	liniowe	22,31
10.	tlenki azotu (NO _x)	liniowe	287,20
11.	tlenek węgla (CO)	liniowe	461,65
12.	pył zawieszony PM 10	liniowe	222,55

Źródło: Stan środowiska w województwie mazowieckim w 2006 r. Raport Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Warszawa 2007 r.

Klasyfikację strefy mazowieckiej (w skład której wchodzi Gmina Długosiodło), według danych zawartych w „Rocznej ocenie jakości powietrza w województwie mazowieckim – raport za rok 2012” Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, 2012 r. prezentują poniższe tabele nr 11 oraz nr 12.

Tabela nr 11. Klasyfikacja terenu strefy mazowieckiej z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia

Substancja	Symbol klasy dla obszaru strefy nie obejmującego obszarów ochrony uzdrowiskowej dla poszczególnych czasów uśredniania stężeń
dwutlenek siarki	A
dwutlenek azotu	A
tlenek węgla	A
benzen	A
pył PM10	C
ołów	A
As (PM10), Cd (PM10), Ni (PM10)	A
B/a/P (PM10)	C
ozon (O ₃)	poziom docelowy
	A

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim – raport za rok 2011. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa 2012 r.

Tabela nr 12. Klasyfikacja terenu strefy mazowieckiej z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony roślin

Substancja		Symbol klasy dla obszaru strefy
dwutlenek siarki		A
dwutlenek azotu		A
ozon (AOT40)*	poziom docelowy	A

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim – raport za rok 2011. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa 2012 r.

Biorąc pod uwagę charakter zagospodarowania Gminy Długosiodło, niskie uprzemysłowienie, moc i rozmieszczenie źródeł zanieczyszczenia powietrza oraz wysoką lesistość (mimo zakwalifikowania strefy mazowieckiej do klasy C dla B/a/P (PM10) oraz ozonu (O₃) jakość) stan sanitarny powietrza atmosferycznego na terenie Gminy Długosiodło określić należy jako bardzo dobry.

2.9. Gospodarowanie odpadami

Na terenie Gminy Długosiodło odpady wytwarzane są przez działające podmioty gospodarcze, gospodarstwa domowe i obiekty infrastruktury. Obecnie cała gmina objęta jest zorganizowaną zbiórką odpadów komunalnych. Na terenie gminy funkcjonuje *zbiórka odpadów zmieszanych (jednopojemnikowa)* oraz *selektywna zbiórka odpadów* (obejmująca szkło oraz tworzywa sztuczne), realizowana „u źródła”, tzn. bezpośrednio w miejscu powstawania odpadów. Na terenie gminy nie posiada lokalizacji składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne (w m. Bosewo Nowe, działki nr ew. 188 i 189 zlokalizowane jest nieczynne składowisko).

2.10. Hałas i promieniowanie elektromagnetyczne

Na terenie Gminy Długosiodło nie są prowadzone pomiary natężenia hałasu oraz monitoring jakości klimatu akustycznego, co uniemożliwia dokonanie rzeczywistej oceny jakości środowiska gminy w tym zakresie.

Za jakość klimatu akustycznego w Gminie Długosiodło odpowiedzialny jest głównie hałas komunikacyjny. Uciążliwość akustyczną stwarzają głównie drogi powiatowe, charakteryzujące się większym natężeniem ruchu oraz większym udziałem transportu ciężkiego. Źródło hałasu na terenie gminy stanowią także drobne zakłady usługowo – produkcyjne, obiekty użyteczności publicznej oraz sezonowo maszyny rolnicze pracujące na polach. Lokalnie wpływ na klimat akustyczny ma również linia kolejowa relacji Warszawa – Białystok.

Zarówno na terenie Gminy Długosiodło, jak i całego powiatu wyszkowskiego nie są prowadzone pomiary emisji pól elektromagnetycznych do środowiska. Na terenie Gminy główne źródło pól elektromagnetycznych stanowią: urządzenia elektryczne wykorzystywane przez człowieka, sieci energetyczne oraz stacje bazowe telefonii komórkowej. W tabeli nr 13 przedstawiono lokalizację ważniejszych źródeł emisji promieniowania elektromagnetycznego na terenie gminy.

Tabela nr 13. Ważniejsze źródła emisji pól elektromagnetycznych na terenie Gminy Długosiodło

Lp.	Nazwa urządzenia nadawczego	Lokalizacja obiektu
1.	Wieża kratowa	Długosiodło
2.	Stacja bazowa telefonii komórkowej x 2	Długosiodło
3.	Stacja bazowa telefonii komórkowej	Kornaciska
4.	Stacja bazowa telefonii komórkowej	Chrzczanka Włociańska

Źródło: dane Starostwa Powiatowego w Wyszku

3. KIERUNKI DZIAŁAŃ SŁUŻĄCE OCHRONIE ŚRODOWISKA

3.1. Ochrona przyrody

W Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011 – 2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r. sformułowano określone kierunki działań i działania istotne z punktu widzenia ochrony przyrody, które w niniejszym dokumencie zostały przeniesione na grunt Gminy Długosiodło:

- 1) Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych:
  - budowanie i aktualizacja baz danych z zakresu ochrony przyrody,
  - kontynuacja tworzenia sieci obszarów chronionych uwzględniająca utworzenie nowych parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu, rezerwatów przyrody oraz form mniejszych tj.: zespoły przyrodniczo – krajobrazowe, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne,
  - odtwarzanie naturalnych terenów zalewowych,
- 2) Ochrona gatunkowa:
  - czynna ochrona wybranych gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych,
  - przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i ostoi gatunków na obszarach chronionych z zachowaniem zagrożonych wygięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej,
- 3) Udrażnianie, kształtowanie, odtwarzanie korytarzy ekologicznych (leśnych, rzecznych) umożliwiających przemieszczanie się zwierząt i funkcjonowanie populacji:

- tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających korytarze ekologiczne,
  - budowa urządzeń udrażniających rzeki i potoki,
- 4) Kształtowanie i promocja postaw prośrodowiskowych:
- prowadzenie działań związanych z edukacją przyrodniczo – leśną ze szczególnym uwzględnieniem zwiększenia świadomości społeczeństwa w zakresie potrzeb i właściwych metod ochrony przyrody,
  - promowanie w lokalnych społecznościach poczucia dumy i odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze.

3.2. Lasy i tereny leśne

W celu zachowania dobrego stanu lasu konieczne jest prowadzenie zrównoważonej wielofunkcyjnej gospodarki leśnej, czyli wykonywanie zadań zmierzających do ukształtowania struktury lasów i ich wykorzystania w sposób i tempie zapewniającym trwałe zachowanie ich bogactwa biologicznego.

- 1) Realizacja założeń *Programu zwiększenia lesistości dla Województwa Mazowieckiego do 2020 roku*:
  - zalesianie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo – krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej,
  - odbudowa powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary,
  - uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych,
  - regulacja stanu posiadania działek leśnych (wszystkich form własności) poprzez wykup i wymianę gruntów,
  - przeznaczanie nowych terenów pod zalesienia i ograniczanie wylesień poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego
- 2) Rozwój różnorodności biologicznej w lasach na różnych poziomach jej funkcjonowania:
  - ochrona i utrzymanie cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych,
  - zwiększenie różnorodności genetycznej i gatunkowej biocenoz leśnych (selekcja, szkółkarstwo, odnowienia naturalne, przebudowa drzewostanów i in.)
- 3) Ochrona lasów przed nadmierną presją turystów na terenach cennych przyrodniczo:
  - budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presją turystów
- 4) Ochrona lasów przed pożarami:
  - monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu,
  - propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach,
  - budowa i modernizacja dróg przeciwpożarowych,
  - modernizacja wyposażenia jednostek straży pożarnych
- 5) Eliminacja praktyk nielegalnego składowania odpadów:
  - realizacja *Programu „Czyste lasy na Mazowszu”*

3.3. Zasoby wodne

W celu prawidłowej ochrony i kształtowania zasobów wodnych w *Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2011 – 2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.* określono następujące kierunki działań i działania:

- 1) Zmniejszenie deficytu wód powierzchniowych i podziemnych:
  - monitorowanie i ochrona ekosystemów zależnych od wód,
  - racjonalne wykorzystanie wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe,
  - realizacja i monitoring *Programu małej retencji dla Województwa Mazowieckiego*
- 2) Przygotowywanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego:
  - przygotowanie map zagrożenia powodziowego i ryzyka powodziowego,
  - przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym,
  - wyznaczanie i wprowadzanie granic obszarów zagrożenia powodzią oraz ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym do planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i innych dokumentów planistycznych,
  - doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi,
- 3) Przygotowanie i modernizacja technicznego zaplecza w zakresie ochrony przed powodzią i suszą:
  - poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej,
  - realizacja nowych inwestycji w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej,
  - budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody w sposób techniczny (budowa małych zbiorników wodnych zaporowych i kopanych, tworzenie retencji korytowej, regulowanie odpływów) i nietechniczny (poprawa struktury gleb, zwiększenie lesistości, ochrona i odtwarzanie terenów mokradłowych),
- 4) Edukacja ekologiczna w zakresie gospodarowania wodą:
  - prowadzenie działań propagujących oszczędzanie wody,
  - kampanie uczące racjonalnych zachowań i działań w przypadkach wystąpienia powodzi,
- 5) Rozwój i modernizacja infrastruktury ochrony środowiska, szczególnie w zakresie odprowadzania i oczyszczania ścieków:
  - realizacja *Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych*,
  - budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich,
  - realizacja *Programu wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej*,
  - zagospodarowanie ścieków w zabudowie rozproszonej – budowa zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni,
  - podłączanie budynków do istniejących sieci kanalizacyjnych,

- budowa i modernizacja systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody,
- 6) Redukcja zanieczyszczeń wód spowodowanych działalnością rolniczą:
  - właściwe stosowanie i przechowywanie nawozów naturalnych (m.in. wyposażenie jak największej liczby gospodarstw rolnych w zbiorniki na gnojowicę i płyty obornikowe),
- 7) Realizacja przedsięwzięć mających wpływ na poprawę stanu jakości wód:
  - wprowadzanie technologii produkcji ograniczających ilość zanieczyszczeń wprowadzanych do wód (m.in. zamknięte obiegi wód technologicznych),
  - renaturyzacja zbiorników wodnych.

3.4. Gleby oraz zasoby surowców mineralnych

- 1) Ochrona gleb użytkowanych rolniczo:
  - ochrona przed erozją wietrzną m.in. poprzez prowadzenie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych i wprowadzanie zalesień na glebach o najniższych klasach bonitacji,
  - ograniczenie zmian przeznaczenia wartościowych powierzchni gruntów rolnych przez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego,
  - realizacja programu rolno – środowiskowego,
  - wykorzystanie walorów środowiska i rozwój ekologicznego rolnictwa.
- 2) Edukacja ekologiczna rolników:
  - realizacja Planu Działań Samorządu Województwa Mazowieckiego na Rzecz Rozwoju Rolnictwa i Poprawy Jakości Artykułów Żywnościowych na Mazowszu w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego,
  - upowszechnianie dobrych praktyk rolniczych.
- 3) Monitoring i kontrola kopalin:
  - ograniczenie nielegalnej eksploatacji kopalin.

3.5. Ochrona powietrza atmosferycznego

- 1) Ograniczenie emisji powierzchniowej:
  - zmiana paliwa na inne, o mniejszej zawartości popiołu lub zastosowanie energii elektrycznej oraz indywidualnych źródeł energii odnawialnej,
  - termomodernizacja budynków,
  - wprowadzanie przepisów lokalnych dotyczących sposobu ogrzewania mieszkań.
- 2) Ograniczenie emisji liniowej:
  - stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji,
  - zakup przez lokalne władze pojazdów bardziej przyjaznych dla środowiska,

- budowa ścieżek rowerowych,
  - wprowadzenie ograniczeń prędkości na drogach o pyłującej nawierzchni,
  - intensyfikacja okresowego czyszczenia ulic,
  - szkolenia kierowców w celu usprawnienia ruchu drogowego.
- 3) Ograniczenie emisji punktowej:
- ograniczenie wielkości emisji substancji do powietrza poprzez m.in.: optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii, zmianę technologii lub profilu produkcji, zmianę paliwa, a także likwidację źródeł emisji,
  - wdrażanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku (BAT).
- 4) Kształtowanie i promocja postaw prośrodowiskowych:
- kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości,
  - prowadzenie akcji edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o szkodliwości spalania odpadów (śmieci) połączonych z ustanowieniem mandatów za spalanie odpadów, nakładanych przez policję lub straż miejską na terenie miasta,
  - uświadamianie społeczeństwa o korzyściach płynących z użytkowania scentralizowanej sieci cieplnej, termomodernizacji i innych działań związanych z ograniczeniem emisji niskiej,
  - edukacja społeczeństwa na temat zanieczyszczeń powietrza, przede wszystkim o prekursorach ozonu, jak powstaje „zły” ozon oraz jakie działania mogą przyczynić się do obniżenia stężeń ozonu,
  - promocja rozwoju odnawialnych źródeł energii oraz technologii ograniczających zużycie energii,
- 5) Poprawa efektywności energetycznej:
- realizacja obowiązku oszczędności energii przez jednostki sektora publicznego,
  - wprowadzanie nowoczesnych i energooszczędnych technologii oraz systemu zarządzania energią i systemu audytów,
  - opracowanie i przyjęcie dokumentacji dot. zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe (założenia do planów i plany),
- 6) Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii:
- zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła,
  - wykorzystanie energii odnawialnej poprzez montaż instalacji solarnych oraz ogniw fotowoltaicznych,
  - wykorzystanie biomasy do produkcji ciepłej i energii elektrycznej,
  - wdrożenie rozwiązań wykorzystujących kogenerację.

3.6. Gospodarowanie odpadami

- 1) Zmniejszenie ilości odpadów kierowanych na składowiska odpadów, w tym zmniejszenie masy składowanych odpadów do max. 60% wytworzonych odpadów:
  - zwiększenie udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska,
  - wspieranie finansowe zadań z funduszy ekologicznych krajowych i zagranicznych, w tym RPO WM dotyczących redukcji ilości składowanych odpadów komunalnych i zwiększenia udziału odpadów komunalnych poddawanych odzyskowi i unieszkodliwianiu,
- 2) Usunięcie i unieszkodliwienie do 2032 r. wszystkich wyrobów zawierających azbest:
  - gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest,
  - przygotowanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest,
  - usuwanie wyrobów zawierających azbest oraz monitoring powyższych działań,
- 3) Właściwe zagospodarowanie komunalnych osadów ściekowych:
  - minimalizacja oddziaływania na środowisko osadów ściekowych poprzez prawidłowe ich zagospodarowanie,
- 4) Eliminacja praktyk nielegalnego składowania odpadów:
  - likwidacja nielegalnych miejsc składowania odpadów komunalnych,
  - realizacja programu *Czyste lasy na Mazowszu*
- 5) Kształtowanie i promocja postaw prośrodowiskowych:
  - organizowanie kampanii i akcji edukacyjno – informacyjnych, dla wszystkich grup społecznych, dotyczących zasad i podstaw prawidłowego funkcjonowania gospodarki odpadami,
  - promowanie i wspieranie wdrażania efektywnych ekonomicznie i ekologicznie technologii odzysku i unieszkodliwiania odpadów, w tym technologii pozwalających na recykling oraz odzysk energii zawartej w odpadach w procesach termicznego i biochemicznego ich przekształcania,
  - organizacja kampanii edukacyjno – informacyjnej w zakresie prawidłowego postępowania z wyrobami zawierającymi azbest.

3.7. Hałas i promieniowanie elektromagnetyczne

- 1) Ograniczenie emisji hałasu do środowiska:
  - budowa zabezpieczeń akustycznych nie wynikająca z modernizacji, przebudowy, budowy dróg,
  - wdrażanie rozwiązań ograniczających hałas w zakładach,

- tworzenie odpowiednich zapisów w dokumentach planistycznych oddzielających potencjalne źródła hałasu od terenów zamieszkałych,
  - wyznaczanie obszarów „cichych”,
- 2) Ocena stanu akustycznego środowiska:
- rozwój systemu monitoringu hałasu,
  - opracowywanie przeglądów ekologicznych i analiz porealizacyjnych
- 3) Ochrona przed polami elektromagnetycznymi:
- uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zasad ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego.

4. POLITYKA EKOLOGICZNA GMINY

W niniejszym rozdziale określono cel nadrzędny polityki ekologicznej Gminy Długosiodło oraz priorytety ekologiczne. Na ich podstawie sformułowane zostały cele długoterminowe wraz z kierunkami działań na lata 2013 – 2020 oraz cele krótkoterminowe wraz z działaniami przewidzianymi do realizacji na lata 2013 – 2016.

4.1. Cele polityki ekologicznej gminy

Biorąc pod uwagę zapisy dokumentów wyższego szczebla oraz dokumentów lokalnych, nadrzędnym celem polityki ekologicznej Gminy Długosiodło jest: **osiągnięcie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego umożliwiającej zrównoważony, społeczno – gospodarczy, rozwój gminy.**

Uwzględniając aktualne uwarunkowania środowiskowe oraz społeczno – gospodarcze gminy określono następujące priorytety Programu:

- 1) Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych przed zanieczyszczeniem
- 2) Ochrona powietrza atmosferycznego przed zanieczyszczeniem
- 3) Ochrona środowiska przed nadmierną emisją hałasu i polami elektromagnetycznymi
- 4) Ochrona i właściwe wykorzystywanie gleb użytkowanych rolniczo oraz racjonalna gospodarka zasobami kopalin
- 5) Prawidłowe gospodarowanie odpadami
- 6) Ochrona zasobów przyrodniczych i krajobrazowych gminy
- 7) Powszechna edukacja ekologiczna

4.2. Harmonogram realizacji działań na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 roku

W poniższej tabeli nr 14 przedstawiono działania, których realizacja ma przyczynić się do osiągnięcia nadrzędnego celu polityki ekologicznej gminy.

Tabela nr 14. Harmonogram działań na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 roku

Lp.	Działania	Jednostka realizująca	Lata realizacji	Źródło finansowania
PRIORYTET I – OCHRONA WÓD POWIERZCHNIOWYCH I PODZIEMNYCH PRZED ZANIECZYSZCZENIEM				
1.	Monitorowanie i ochrona ekosystemów zależnych od wód	RDLP, KPN, RDOŚ	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, WFOŚiGW, RPOWM
2.	Racjonalne wykorzystanie wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe	gminy, powiaty, podmioty gospodarcze	2013-2014	środki własne jednostki
3.	Realizacja i monitoring <i>Programu małej retencji dla Województwa Mazowieckiego</i>	WZMiUW, miasta, gminy	2013-2014	środki własne jednostki, RPOWM, LIFE+
4.	Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego	Projekt ISOK - konsorcjum IMGW, KZGW, GUGiK, RCB, IŁ	do 22 grudnia 2013 roku	POLG
5.	Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym	KZGW, RZGW	do 22 grudnia 2015 roku	NFOŚiGW, POPT
6.	Wyznaczanie i wprowadzanie do planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy i innych dokumentów planistycznych granic obszarów zagrożenia powodzią oraz ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym	MBPR, miasta, gminy, w uzgodnieniu z RZGW	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
7.	Doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi	Wojewoda	2013	środki własne jednostki, WFOŚiGW, POiŚ
8.	Poprawa stanu istniejącej infrastruktury przeciwpowodziowej	WZMiUW, powiaty, miasta, gminy	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
9.	Realizacja nowych inwestycji w zakresie infrastruktury przeciwpowodziowej w tym utworzenie polderów na terenie województwa mazowieckiego	Wojewoda, WZMiUW, powiaty, miasta, gminy	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
10.	Budowa i modernizacja infrastruktury pozwalającej na zwiększenie retencji wody w sposób techniczny i nietechniczny	WZMiUW, powiaty, miasta, gminy	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, POiŚ, PROWWM, WFOŚiGW
11.	Realizacja KPOŚK	gmina	2013-2015	środki własne jednostki, NFOŚiGW, RPOWM, POiŚ, banki-kredyty preferencyjne oraz komercyjne
12.	Budowa sieci kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich	gmina, podmioty gospodarcze	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, WFOŚiGW, RPOWM, POiŚ, PROW

Lp.	Działania	Jednostka realizująca	Lata realizacji	Źródło finansowania
1.	Realizacja <i>Programu wyposażenia aglomeracji poniżej 2000 RLM w oczyszczalnię ścieków i systemy kanalizacji zbiorczej</i>	gmina	2013-2015	środki własne jednostki, WFOŚiGW, banki-kredyty preferencyjne oraz komercyjne
2.	Zagospodarowanie ścieków w zabudowie rozproszonej - budowa zbiorników bezodpływowych oraz przydomowych oczyszczalni	gmina	2013-2015	środki własne jednostki, WFOŚiGW, RPOWM, PROW, banki-kredyty preferencyjne i komercyjne
3.	Podłączanie budynków do istniejących sieci kanalizacyjnych	gmina, podmioty gospodarcze	2013-2014	środki własne jednostki, banki-kredyty preferencyjne oraz komercyjne
4.	Budowa i modernizacja systemów poboru, przesyłu i uzdatniania wody	gmina, podmioty gospodarcze	2013-2014	środki własne jednostki, WFOŚiGW, RPOWM, PROW
5.	Właściwe stosowanie i przechowywanie nawozów naturalnych (m.in. wyposażenie jak największej liczby gospodarstw rolnych w zbiorniki na gnojowicę i płyty obornikowe)	rolnicy indywidualni, gmina, MODR	2013-2014	środki własne jednostki, PROW
6.	Wprowadzanie technologii produkcji ograniczających ilość zanieczyszczeń wprowadzanych do wód (m.in. zamknięte obiegi wód technologicznych)	podmioty gospodarcze	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, WFOŚiGW
7.	Renaturyzacja zbiorników wodnych	WZMiUW, WIOŚ	2013-2014	środki własne jednostki, WFOŚ i GW, RPOWM, POLiŚ, LIFE+
PRIORYTET II – OCHRONA POWIETRZA PRZED ZANIECZYSZCZENIEM				
1.	Zmiana paliwa na inne, o mniejszej zawartości popiołu lub zastosowanie energii elektrycznej oraz indywidualnych źródeł energii odnawialnej	miasta, gminy, podmioty gospodarcze	2013-2014	środki własne jednostki, WFOŚiGW, POLiŚ, RPOWM
2.	Termomodernizacja budynków	organy administracji rządowej, wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, szkoły wyższe, powiaty, gminy, kościoły i związki wyznaniowe, instytucje kultury, KPN, podmioty gospodarcze, itp.	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, WFOŚiGW, NFOŚiGW, RPOWM, POLiŚ, JESSICA, banki-kredyty preferencyjne oraz komercyjne
3.	Wprowadzanie przepisów lokalnych dotyczących sposobu ogrzewania mieszkań	gmina	2013-2014	środki własne jednostki

Lp.	Działania	Jednostka realizująca	Lata realizacji	Źródło finansowania
4.	Stosowanie przy modernizacji dróg i parkingów materiałów i technologii gwarantujących ograniczenie emisji pyłu podczas eksploatacji	zarządcy dróg	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, PROWWM, POLiŚ, KFD
5.	Zakup przez lokalne władze pojazdów bardziej przyjaznych dla środowiska	miasta, gminy, powiaty, Województwo Mazowieckie	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, RPOWM, banki-kredyty preferencyjne oraz komercyjne
6.	Budowa ścieżek rowerowych	miasta, gminy	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, RPOWM, banki-kredyty preferencyjne oraz komercyjne
7.	Wprowadzenie ograniczeń prędkości na drogach o pylącej nawierzchni	gminy, zarządcy dróg	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
8.	Intensyfikacja okresowego czyszczenia ulic	zarządcy dróg	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
9.	Szkolenia kierowców - ekojazda	MORD	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
10.	Ograniczenie wielkości emisji substancji zanieczyszczających powietrze poprzez m.in.: optymalne sterowanie procesem spalania i podnoszenie sprawności procesu produkcji energii, zmianę technologii lub profilu produkcji, zmianę paliwa, a także likwidację źródeł emisji	podmioty gospodarcze	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, WFOŚiGW, RPOWM, POLiŚ, banki-kredyty preferencyjne oraz komercyjne
11.	Wdrażanie nowoczesnych technologii przyjaznych środowisku (BAT)	podmioty gospodarcze	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, banki-kredyty preferencyjne oraz komercyjne
12.	Realizacja obowiązku oszczędności energii przez jednostki sektora publicznego	jednostki administracji rządowej, wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, szkoły wyższe, powiaty, gminy, zakłady opieki zdrowotnej, instytucje kultury	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, NFOŚiGW, WFOŚiGW, POLiŚ, RPOWM, IEE Elena, PEŚ
13.	Wprowadzanie nowoczesnych i energooszczędnych technologii oraz systemu zarządzania energią i systemu audytów	powiaty, gminy, podmioty gospodarcze, zakłady opieki zdrowotnej	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, NFOŚiGW, IEE Elena, PoISEFF, PEŚ
14.	Opracowanie i przyjęcie dokumentacji dot. zaopatrzenia w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe (założenia do planów i plany)	gmina	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
15.	Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej i ciepła	organy administracji rządowej, wojewódzkie samorządowe jednostki organizacyjne, szkoły wyższe, powiaty, gminy, podmioty gospodarcze	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, WFOŚiGW, POLiŚ, RPOWM, JESSICA, IEE Elena, PROW, PoISEFF

Lp.	Działania	Jednostka realizująca	Lata realizacji	Źródło finansowania
16.	Wykorzystanie biomasy do produkcji ciepłej i energii elektrycznej	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	2011-2014	środki własne jednostki, WFOŚiGW, NFOŚiGW, POLiŚ, RPOWM, PROW
17.	Wdrożenie rozwiązań wykorzystujących kogenerację	powiaty, miasta, gminy, podmioty gospodarcze	2011-2014	środki własne jednostki, RPOWM, NFOŚiGW, WFOŚiGW, POLiŚ,
PRIORYTET III – OCHRONA ŚRODOWISKA PRZED NADMIERNĄ EMISJĄ HAŁASU I POLAMI ELEKTROMAGNETYCZNYMI				
1.	Budowa zabezpieczeń akustycznych nie wynikająca z modernizacji, przebudowy, budowy dróg	zarządzający drogami	2013-2018	środki własne jednostki
2.	Wdrażanie rozwiązań ograniczających hałas w zakładach	przedsiębiorcy	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
3.	Tworzenie odpowiednich zapisów w dokumentach planistycznych oddzielających potencjalne źródła hałasu od terenów zamieszkałych	Województwo Mazowieckie, miasta, gminy	zadanie ciągłe	zadania własne jednostki
4.	Wyznaczanie obszarów „cichych”	powiaty	2013-2014	zadania własne jednostki
5.	Uwzględnianie w planach zagospodarowania przestrzennego zasad ograniczenia w użytkowaniu terenów położonych w zasięgu ewentualnego ponadnormatywnego promieniowania elektromagnetycznego	gmina	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
PRIORYTET IV - OCHRONA I WŁAŚCIWE WYKORZYSTYWANIE GLEB UŻYTKOWANYCH ROLNICZO ORAZ RACJONALNA GOSPODARKA ZASOBAMI KOPALI				
1.	Ochrona przed erozją wietrzną m.in. poprzez prowadzenie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych i wprowadzenie zalesień na glebach o najniższych klasach bonitacji	powiaty, RDLP	2013-2014	środki własne jednostki, PROW, RPOWM, WFOŚiGW
2.	Ograniczenie nielegalnej eksploatacji kopalin	starosta	zadanie ciągłe	zadanie własne jednostki
PRIORYTET V – PRAWIDŁOWE GOSPODAROWANIE ODPADAMI				
1.	Zwiększenie udziału odzysku odpadów, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami ochrony środowiska	gminy, miasta, przedsiębiorstwa komunalne	2013-2014	środki własne jednostki, POLiS, PROW, RPOWM
2.	Gromadzenie informacji o ilości, rodzaju i miejscach występowania wyrobów zawierających azbest	gminy, miasta, Województwo Mazowieckie	do 2032	środki własne jednostki

Lp.	Działania	Jednostka realizująca	Lata realizacji	Źródło finansowania
3.	Przygotowanie i aktualizacja programów usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest	gminy, powiaty, Województwo Mazowieckie	do 2032	środki własne jednostki
4.	Usuwanie wyrobów zawierających azbest	gminy, powiaty, właściciele obiektów	do 2032	środki własne jednostki, NFOŚiGW, WFOŚiGW, kredyty preferencyjne BOŚ, RPOWM
5.	Minimalizacja oddziaływania na środowisko osadów ściekowych poprzez prawidłowe ich zagospodarowanie	gmina	2013-2014	środki własne jednostki
6.	Likwidacja nielegalnych miejsc składowania odpadów komunalnych	gmina	2013-2014	środki własne jednostki
PRIORYTET VI – OCHRONA ZASOBÓW PRZYRODNICZYCH I KRAJOBRAZOWYCH GMINY				
1.	Budowanie i aktualizacja baz danych z zakresu ochrony przyrody	RDOŚ, Województwo Mazowieckie, gminy, powiaty	2013-2014	środki własne jednostki, POLiŚ, RPOWM, LIFE+
2.	Czynna ochrona wybranych gatunków chronionych ze szczególnym uwzględnieniem gatunków zagrożonych	KPN, MZPK, RDOŚ, RDLP	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, POLiŚ, NFOŚiGW, WFOŚiGW
3.	Przywracanie właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i ostoi gatunków na obszarach chronionych z zachowaniem zagrożonych wyginięciem gatunków oraz różnorodności genetycznej	KPN, MZPK, RDOŚ, RDLP	2013-2018	środki własne jednostki, POLiŚ
4.	Tworzenie przejść umożliwiających migrację zwierząt przy drogach przecinających korytarze ekologiczne	zarządzający drogami	2013-2014	środki własne jednostki, WFOŚiGW, POLiŚ, RPOWM
5.	Budowa urządzeń udrażniających rzeki i potoki	WZMiUW	2013-2014	środki własne jednostki, POLiŚ
6.	Zalesianie terenów z uwzględnieniem warunków przyrodniczo-krajobrazowych i potrzeb różnorodności biologicznej	RDLP, prywatni właściciele lasów, powiaty	2013-2018	środki własne jednostki, WFOŚiGW, PROW
7.	Odbudowa powierzchni zniszczonej przez huragany i pożary	RDLP, prywatni właściciele lasów, powiaty	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, WFOŚiGW
8.	Uporządkowanie ewidencji gruntów zalesionych	powiaty	2013-2014	środki własne jednostki, WFOŚiGW
9.	Przeznaczanie nowych terenów pod zalesienia i ograniczanie wylesień poprzez odpowiednie zapisy w planach zagospodarowania przestrzennego	miasta, gminy, MBPR	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
10.	Ochrona i utrzymanie cennych, naturalnych siedlisk bagiennych i podmokłych	RDLP, KPN, RDOŚ	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, Life+, WFOŚiGW, NFOŚiGW

Lp.	Działania	Jednostka realizująca	Lata realizacji	Źródło finansowania
11.	Zwiększenie różnorodności genetycznej i gatunkowej biocenoz leśnych (selekcja, szkółkarstwo, odnowienia naturalne, przebudowa drzewostanów i in.)	RDLP	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
12.	Budowa lub modernizacja małej infrastruktury służącej zabezpieczeniu obszarów cennych przyrodniczo przed nadmierną presją turystów	RDLP, KPN, MZPN	zadanie ciągłe	środki własne jednostki
13.	Monitoring terenów szczególnie zagrożonych pożarami, w tym zakup sprzętu	KPN, RDLP	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, WFOŚiGW, NFOŚiGW, RPOWM
14.	Propagowanie zasad przeciwdziałania zagrożeniom pożarowym w lasach	KWPSP, jednostki OSP, powiaty, miasta, gminy, organizacje pozarządowe, RDLP	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, WFOŚiGW, LIFE+
15.	Budowa i modernizacja dróg przeciwpożarowych	RDLP, podmioty gospodarcze, osiedla mieszkaniowe	zadanie ciągłe	środki własne jednostki,
16.	Modernizacja i wyposażenie jednostek straży pożarnych	powiaty, miasta, gminy, KWPSP, podmioty gospodarcze	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, WFOŚiGW, POliŚ
PRIORYTET VII – Powszechna Edukacja Ekologiczna				
1.	Kształtowanie właściwych zachowań społecznych poprzez propagowanie konieczności oszczędzania wody, energii cieplnej i elektrycznej oraz uświadamianie o szkodliwości spalania paliw niskiej jakości;	Województwo Mazowieckie, miasta, gminy, powiaty, NGO, placówki oświaty, uczelnie wyższe	zadanie ciągłe	środki własne jednostki, LIFE+
2.	Realizacja programu <i>Czyste Lasy na Mazowszu</i>	MZPK, RDLP	2013-2014	środki własne jednostki, WFOŚiGW

W tabeli nr 15 przedstawiono zadania inwestycyjne planowane przez Gminę Długosiodło w okresie programowania niniejszego *Programu ochrony środowiska*, zaś w tabeli nr 16 przedstawiono zadania inwestycyjne gminy zapisane w projekcie *Programu ochrony środowiska dla powiatu wyszkowskiego na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 roku*.

Tabela nr 15. Działania inwestycyjne Gminy Długosiodło na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 roku

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Lata realizacji	Źródła finansowania	Nakłady do poniesienia [zł]
1.	Wprowadzanie systemu segregacji i selektywnej zbiórki odpadów u źródła	2013 – 2015	Gmina	20.000,00
2.	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków – I etap	2013 – 2015	Gmina, prywatni inwestorzy	2.200.000,00
3.	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej	2013 – 2015	Gmina, WFOS i GW, fundusze strukturalne UE	800.000,00
4.	Budowa zbiornika retencyjnego na rzece Wymakracz wraz z infrastrukturą towarzyszącą	2013 – 2015	Gmina, WZMIUW Warszawa, inne instytucje i podmioty, RPO WM 2007-2013	5.000.000,00
5.	Budowa sieci kanalizacji sanitarnej we wsi Stare Bosewo, długość sieci ok. 8 km	2013 – 2015	Gmina, inne instytucje i podmioty, fundusze strukturalne UE	6.000.000,00
6.	Budowa sieci wodociągowej w miejscowościach: Stara Pecyna, Nowa Pecyna, Wólka Grochowa, Wólka Piaseczna, Nowe Bosewo, Małaszek, długość sieci ok. 12,8 km		Gmina, fundusze strukturalne UE, WFOŚ i GW, inwestorzy prywatni	3.390.000,00

Tabela nr 16. Działania inwestycyjne Gminy Długosiodło na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 roku zapisane w projekcie *Programu ochrony środowiska dla powiatu wyszkowskiego na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 roku*

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia	Koszty [zł]	Źródła finansowania
1.	Rozbudowa systemu zaopatrzenia w wodę oraz budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie gminy Długosiodło – budowa stacji uzdatniania wody o przepustowości 50 m ³ /h w m. Stare Bosewo, rozbudowa sieci wodociągowej o dł. 3740 mb oraz budowa przyłączy o dł. 879 mb	2.509.800,0	Gmina, WFOŚ i GW – 15,10 %
2.	Zbiórka zużytego sprzętu elektronicznego i elektrycznego, baterii, opon samochodowych	-	-
3.	Usuwanie i utylizacja materiałów zawierających azbest (eternit) z terenu Gminy Długosiodło	52.700,0	WFOŚ i GW – 100%

5. REALIZACJA ZAŁOŻEŃ PROGRAMOWYCH

5.1. Mechanizmy prawno – administracyjne

Cele zawarte w *Programie* mogą być skutecznie realizowane dzięki odpowiednim instrumentom zarządzania środowiskiem. Jako najważniejsze z punktu widzenia realizacji polityki ekologicznej gminy są:

- instrumenty prawno – administracyjne,
- instrumenty ekonomiczne,
- instrumenty społeczne,
- regulacje ogólnoprawne.

Instrumenty prawno – administracyjne to ustanowione przez pracodawcę (mocą aktów prawnych) ograniczenia działania lub sposoby postępowania, których celem jest regulacja korzystania ze środowiska i zapewnienie jego ochrony, mająca bezpośredni wpływ na zachowanie podmiotów gospodarczych. Działanie tych instrumentów poparte jest odpowiednimi sankcjami prawnymi. Do instrumentów prawno administracyjnych zaliczamy m.in.:

Zakazy i nakazy

Całkowite zakazy dotyczą m.in.:

- emisji związków niebezpiecznych dla środowiska i zdrowia człowieka (np. dioksyn)
- stosowania technologii niebezpiecznych dla środowiska

Nakazy mogą dotyczyć np.:

- ograniczenia produkcji ze względu na nadmierną emisję zanieczyszczeń
- zamknięcia zakładu ze względu na jego uciążliwość dla ludzi i środowiska
- sporządzania oceny oddziaływania na środowisko

Zakazy i nakazy są zazwyczaj stosowane łącznie z innymi instrumentami, często towarzyszą im określone standardy lub pozwolenia.

Standardy

Standardy mogą dotyczyć m.in.

- **jakości środowiska:** standardy jakości środowiska (normy imisji) to wymagania, które muszą być spełnione w określonym czasie przez środowisko lub jego główne elementy na określonym obszarze. Standardy te określają maksymalne, dopuszczalne stężenia substancji zanieczyszczających w powietrzu, wodzie, glebie, a także dopuszczalne poziomy hałasu lub promieniowania,
- **wielkości emisji:** standardy (normy) emisyjne określają ile i jakie zanieczyszczenia można wprowadzić do środowiska z danego źródła. Ich celem jest ograniczenie ilości wydalanych zanieczyszczeń według ich rodzaju do poziomu umożliwiającego naturalną asymilację przez ekosystemy,

- **sposobu postępowania:** normy właściwego postępowania ustanawia się w stosunku do tych czynności, które są stosunkowo powszechne, a jednocześnie trudne do monitorowania i ciągłej kontroli. Mogą dotyczyć takich czynności jak:
  - przewóz substancji niebezpiecznych,
  - oszczędność energii,
  - zachowanie turystów na obszarach prawnie chronionych.

Pozwolenia administracyjne

Pozwolenia jako decyzje administracyjne indywidualizują wymagania w stosunku do konkretnego podmiotu. Wyróżnia się pozwolenia emisyjne i eksploatacyjno – reglamentacyjne.

Pozwolenia emisyjne dotyczą wprowadzania do środowiska substancji lub energii (np. wprowadzania ścieków do wód lub ziemi, wprowadzania gazów lub pyłów do powietrza, wytwarzania odpadów, emitowania hałasu, emitowania pól elektromagnetycznych, zintegrowanego oddziaływania na środowisko).

Pozwolenia eksploatacyjno – reglamentacyjne dotyczą użytkowania środowiska:

- koncesje na wydobywanie kopalin ze złóż,
- pozwolenia na wycinanie drzew i krzewów,
- pozwolenia wodnoprawne w zakresie: wykonywania urządzeń wodnych, poboru wód podziemnych, rolniczego wykorzystania ścieków,
- decyzje ustalające warunki regulacji cieków wodnych, budowy wałów przeciwpowodziowych, robót melioracyjnych, odwodnień budowlanych i innych robót ziemnych,
- decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

Proekologiczne procedury administracyjne

Proekologiczne procedury administracyjne to określony sposób postępowania, który wymusza rozpoznanie i uwzględnienie problemów użytkowania i ochrony środowiska przy podejmowaniu działań wymagających decyzji administracyjnych. Ważne znaczenie w systemie zarządzania środowiskiem mają m.in.:

- procedura postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji opracowywanych planów i programów,
- procedura postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko planowanych przedsięwzięć,
- procedura zapewnienia udziału społeczeństwa w postępowaniu administracyjnym dotyczącym korzystania ze środowiska,
- procedura dostępu społeczeństwa do informacji o środowisku.

Instrumenty ekonomiczne to, oprócz omówionych powyżej mechanizmów przymusu bezpośredniego, jedno z podstawowych narzędzi realizacji polityki ekologicznej. Pełnią rolę uzupełniającą lub wzmacniającą działanie narzędzi prawnych i administracyjnych, jako zachęta natury ekonomicznej do przestrzegania ich wymagań. Instrumenty ekonomiczne to:

Instrumenty o charakterze danin publicznych

Są to podatki i opłaty. Można wyróżnić następujące rodzaje opłat ekologicznych:

- opłaty za korzystanie ze środowiska (opłata za wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza, opłata za pobór wód, opłata za wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi, opłata za składowanie odpadów),
- opłaty produktowe i depozytowe (opłata produktowa m. in.: z tytułu niewykonania obowiązku recyklingu odpadów opakowaniowych i poużytkowych, z tytułu nieosiągnięcia wymaganego poziomu zbierania zużytych baterii przenośnych i zużytych akumulatorów przenośnych, nieodebrana opłata depozytowa z zakresu ustawy o bateriach i akumulatorach),
- środki niewykorzystane na publiczne kampanie edukacyjne w zakresie ustawy o bateriach i akumulatorach,
- opłaty za wycinanie drzew i krzewów, podatek gruntowy i leśny.

Instrumenty oparte na transakcjach rynkowych

Wśród instrumentów opartych na transakcjach rynkowych należy wyróżnić *zbywalne prawa do emisji zanieczyszczeń* – określane również jako pozwolenia, certyfikaty emisyjne, uprawnienia do emisji, kredyty redukcji emisji. Ich posiadacz może nie skorzystać z prawa wyemitowania określonej ilości zanieczyszczenia i odsprzedać to prawo innemu podmiotowi.

Administracyjne kary pieniężne (kary ekologiczne)

Kary ekologiczne wymierzane są m.in. za przekroczenie określonej w pozwoleniu:

- ilości lub rodzaju gazów i pyłów wprowadzanych do powietrza,
- ilości, stanu lub składu ścieków,
- ilości pobranej wody

a także za:

- wycinanie drzew i krzewów bez pozwolenia
- naruszenie warunków decyzji określającej rodzaj, miejsce oraz sposób magazynowania i składowania odpadów albo decyzji zatwierdzającej instrukcję eksploatacji składowiska odpadów,
- obowiązki sprawozdawcze (np. zbiorcze zestawienia o odpadach).

Instrumenty dobrowolnego stosowania

Są to nie mające mocy wiążącej wszelkiego rodzaju dobrowolne umowy, procedury i zalecenia ekologiczne, np. zalecenia w zakresie oszczędzania energii.

Instrumenty społecznego oddziaływania to narzędzia związane z kształtowaniem świadomości i wiedzy ekologicznej ludzi. Wyróżniamy instrumenty społecznego oddziaływania o charakterze formalnym i nieformalnym. Do formalnych należy m.in.: *edukacja ekologiczna* oraz *dostęp do informacji o środowisku*.

Wśród nieformalnych wyróżniamy m.in.:

- nieformalną edukację ekologiczną (m.in. edukację na podstawie informacji środków masowego przekazu, edukację kształtowaną podczas dyskusji w różnych gronach),
- działania informacyjne (m.in. ulotki, broszury, seminaria szkoleniowe, masowe akcje i kampanie np.: sprzątanie świata),
- instrumenty nacisku społecznego (m.in. petycje, zbieranie podpisów, manifestacje, demonstracje).

Niezwykle istotna z punktu widzenia realizacji celów środowiskowych jest również grupa instrumentów określana jako regulacje ogólnoprawne. Można je podzielić na dwie grupy:

1) Regulacje o charakterze ogólnym, które obejmują:

- zapisy ustrojowe konstytucyjne,
- odpowiedzialność cywilną,
- odpowiedzialność karna za przestępstwa,
- odpowiedzialność karną za wykroczenia,
- odpowiedzialność administracyjną,

2) Regulacje o charakterze problemowym, czyli akty prawne określające elementy systemu zarządzania środowiskiem, szczególnie ustanawiające zasady i warunki korzystania ze środowiska, sposób organizacji systemu, planowania obiegu informacji. W zależności od obszaru działania można wyróżnić regulacje krajowe (ustawy, m.in. ustawa – Prawo ochrony środowiska, ustawa o odpadach, ustawa – Prawo wodne), regulacje unijne (dyrektywy, rozporządzenia), regulacje międzynarodowe (wszelkie umowy, które przyjmują różne nazwy: traktaty, konwencje, protokoły, porozumienia).

5.2. Mechanizmy finansowe

Sytuacja budżetowa wielu jednostek samorządu terytorialnego jest bardzo trudna. Większość z nich nie jest w stanie samodzielnie podołać finansowaniu inwestycji ekologicznych, dlatego też działania ich ograniczają się do utrzymania stanu istniejącego. Z powyższego wynika konieczność poszukiwania zewnętrznych źródeł środków na realizację inwestycji. Dla samorządu gminnego potencjalne możliwości finansowania inwestycji i działań proekologicznych stwarzają:

- środki własne inwestorów,
- pożyczki, dotacje i dopłaty do oprocentowania preferencyjnych kredytów udzielane przez Narodowy i Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- kredyty preferencyjne udzielane np. przez Bank Ochrony Środowiska, z dopłatami do oprocentowania lub ze środków donatorów, kredyty komercyjne,
- kredyty międzynarodowych instytucji finansowych (Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju, Bank Światowy),
- obligacje komunalne,

- zagraniczna pomoc finansowa udzielana poprzez fundacje i programy pomocowe (np. fundusze Unii Europejskiej).

Realizacja zadań wymienionych w *Programie* wymaga koncentracji znacznych środków w krótkim czasie. Zakłada się stosowanie takich metod realizacji poszczególnych zadań *Programu*, które charakteryzują się uzyskaniem optymalnych efektów ekologicznych i ekonomicznych. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez sporządzanie analiz finansowo – ekonomicznych oraz ekologicznych każdego z zadań. Taki tryb postępowania pozwoli na wybór optymalnych rozwiązań technicznych, organizacyjnych i finansowych. Zakłada się, że profesjonalne planowanie zadań ochrony środowiska, umożliwi osiągnięcie odpowiednich wskaźników finansowych i ekonomicznych, a co za tym idzie – dofinansowanie z dostępnych instrumentów finansowych Unii Europejskiej.

Priorytetem *Programu* jest pozyskanie jak największego ich udziału w realizacji poszczególnych działań.

Źródła krajowe:

- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie
- Bank Ochrony Środowiska S.A.
- Bank Gospodarstwa Krajowego
- Samorządowy Program Pożyczkowy
- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Źródła zagraniczne:

- Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013
- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007-2013
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
- Instrument finansowy LIFE+ na lata 2007-2013
- Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego
- Program Małych Dotacji Funduszu Na Rzecz Globalnego Środowiska
- Szwajcarsko-Polski Program Współpracy, czyli tzw. Fundusz Szwajcarski
- Europejski Fundusz Efektywności Energetycznej
- Fundusz Powierniczy JESSICA
- ELENA – Inteligentna Energia – Program dla Europy
- Program dla Europy Środkowej
- Program PolSEFF

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Ze środków NFOŚ i GW o dofinansowanie mogą ubiegać się podmioty (jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorstwa, instytucje i urzędy, szkoły wyższe i uczelnie, jednostki organizacyjne ochrony zdrowia, organizacje pozarządowe tj.: fundacje, stowarzyszenia, administracja państwowa oraz osoby fizyczne) oraz wojewódzkie fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej w celu finansowania przedsięwzięć.

Fundusz udziela dofinansowania w formie: dotacji, pożyczek, pożyczek płatniczych, kredytów udzielanych ze środków NFOŚ i GW przez banki, dopłat do oprocentowania preferencyjnych kredytów i pożyczek, umorzenia. Środki finansowe z NFOŚ i GW rozdysponowywane są w ramach następujących dziedzin:

- ochrona powietrza
- ochrona powierzchni ziemi
- ochrona wód i gospodarka wodna
- edukacja ekologiczna
- ochrona przyrody i krajobrazu oraz leśnictwo
- geologia i górnictwo
- Państwowy Monitoring Środowiska
- programy interdyscyplinarne
- nadzwyczajne zagrożenia środowiska
- ekspertyzy i prace badawcze

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie

WFOŚ i GW wspiera działania prośrodowiskowe w zasięgu regionu. Co roku określana jest lista zadań priorytetowych przewidzianych do dofinansowania, obejmuje ona następujące działania dziedzinowe:

- ochrona wód
- gospodarka wodna
- ochrona powietrza
- likwidacja niskich emisji szczególnie na obszarach cennych przyrodniczo
- ochrona ziemi
- ochrona przyrody
- edukacja ekologiczna
- przeciwdziałanie zagrożeniom środowiska
- monitoring środowiska

Pomoc finansową ze środków WFOŚ i GW można uzyskać poprzez: oprocentowane pożyczki, dotacje oraz nagrody na działalność na rzecz ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Dofinansowanie w formie pożyczki udzielonej ze środków WFOŚ i GW na realizację przedsięwzięcia o charakterze modernizacyjnym, inwestycyjnym oraz polegającym na zakupie środków trwałych i wyposażenia wynosi do 80% kosztów całkowitych zadania. W przypadku

jednostek gminnych i gmin oraz jednostek powiatowych i powiatów oprocentowanie pożyczek nie może być mniejsze niż 2%, a dla pozostałych beneficjentów 3,5%.

WFOŚ i GW udziela także dotacji w wysokości 100% kosztów kwalifikowanych proekologicznych zadań nieinwestycyjnych z zakresu: edukacji ekologicznej, ochrony przyrody, opracowania opinii, ocen oraz badań naukowych, monitoringu środowiska i tworzenia systemów kontrolno – pomiarowych, likwidacji skutków oraz zapobiegania poważnym awariom, zadrzewień i zalesień oraz 50% kosztów całkowitych zadań inwestycyjnych i modernizacyjnych.

Bank Ochrony Środowiska S.A.

BOŚ udziela kredytów m.in. na zakup lub montaż urządzeń służących ochronie środowiska, przedsięwzięcia z zakresu termomodernizacji. Kredyty udzielane są również we współpracy z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Beneficjentami mogą być właściciele lub zarządcy budynków, jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy.

Bank Gospodarstwa Krajowego

BGK udziela kredytów przeznaczonych na częściowe sfinansowanie przygotowanych przez gminy i ich związki projektów inwestycji komunalnych przewidzianych do współfinansowania z funduszy Unii Europejskiej. Przewiduje też premie termomodernizacyjne za przedsięwzięcia, w wyniku których następuje zmniejszenie rocznego zapotrzebowania na energię dostarczaną do budynków.

Samorządowy Program Pożyczkowy

SPP jest adresowany do gmin i powiatów, które chcą realizować inwestycje infrastrukturalne na terenach wiejskich. Pożyczki udzielane są bez prowizji i dodatkowych opłat m.in. na zadania dotyczące zaopatrzenia wsi w wodę oraz budowę i remont dróg gminnych i powiatowych. Konkurs na udzielenie preferencyjnej pożyczki przeprowadzany jest przez Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

AR i MR udziela dopłat do upraw roślin energetycznych oraz kredytów na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych w rolnictwie, przetwórstwie rolno – spożywczym i usługach dla rolnictwa. Dopłaty są przeznaczone dla producentów rolniczych, którzy prowadzą plantację wierzby lub róży bezkolcowej, wykorzystywanych na cele energetyczne. O kredyt mogą ubiegać się osoby fizyczne posiadające pełną zdolność do czynności prawnych, z wyłączeniem emerytów i rencistów, osoby prawne, jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007 – 2013

RPO WM przewiduje możliwość współfinansowania projektów, których celem jest poprawa stanu środowiska, poprzez realizację inwestycji w zakresie:

- wodociągów i kanalizacji,
- gospodarki odpadami,
- ochrony powietrza,
- monitoringu środowiska oraz prognozowania,
- wprowadzania przyjaznych środowisku technologii (w instytucjach publicznych)

oraz projektów w zakresie zachowania i ochrony istniejących zasobów dziedzictwa naturalnego na terenach parków narodowych, obszarów Natura 2000 i leśnych kompleksów promocyjnych.

Beneficjentami mogą być jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, jednostki organizacyjne samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną, administracja rządowa, parki narodowe i krajobrazowe, Lasy Państwowe, jednostki naukowe, instytucje kultury, osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły i placówki, jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną, partnerzy społeczni i gospodarczy, kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, spółki wodne, przedsiębiorcy.

Wysokość udzielanego dofinansowania to przeważnie do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektów.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2007 – 2013

POI i Ś przeznaczony jest głównie dla większych projektów, wykraczających znacznie poza obszar jednej gminy w przypadku gmin miejskich i miejsko – wiejskich. Stwarzają możliwość współfinansowania następujących obszarów:

- gospodarki wodno – ściekowej
- gospodarki odpadami
- ograniczenia negatywnego wpływu istniejącej działalności przemysłowej na środowisko w tym dostosowania przedsiębiorstw do wymogów prawa wspólnotowego
- wykorzystania odnawialnych źródeł energii

W ramach POI i Ś mogą być realizowane również działania na rzecz ochrony przyrody, prowadzące do ograniczenia degradacji środowiska naturalnego oraz strat zasobów różnorodności biologicznej zgodnie z *Krajową strategią ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej* wraz z programem działań do tej strategii oraz *Polityką Leśną Państwa*, w tym *Krajowym Programem Zwiększania Lesistości do roku 2020 z perspektywą do roku 2025*. Realizowane są także elementy działań przewidzianych w *Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej*.

Wysokość udzielanego dofinansowania to przeważnie do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektów.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007 – 2013

W PROW w ramach priorytetów działań zdefiniowano cztery osie:

Oś 1: Poprawa konkurencyjności sektora rolniczego i leśnego

Oś 2: Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich

Oś 3: Jakość życia na obszarach wiejskich i zróżnicowanie gospodarki wiejskiej

Oś 4: Leader

Oś 1. obejmuje m.in. scalanie gruntów, gdzie maksymalna wysokość pomocy wynosi 100% kosztów kwalifikowalnych, w tym: do 75% to środki UE oraz do 25% - budżet państwa, a także gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi (poprawa jakości gleb poprzez regulację stosunków wodnych, zwiększenie retencji wodnej, poprawa ochrony użytków rolnych przed powodzią).

Oś 2. wprowadza instrumenty wsparcia oraz zachęty dla rolników, sprzyjające zachowaniu i poprawie stanu siedlisk przyrodniczych i ostoi gatunków. Celem osi są bezpośrednie działania, związane z odpowiednimi praktykami rolniczymi w tym:

- zrównoważony sposób gospodarowania,
- odpowiednie użytkowanie gleb i ochrona wód,
- kształtowanie struktury krajobrazu,
- przywracanie walorów lub utrzymanie stanu cennych siedlisk użytkowanych rolniczo.

W ramach tej osi realizowane są również działania związane z zalesianiem gruntów rolnych oraz innych niż rolne, a także odtwarzaniem potencjału produkcji leśnej zniszczonej przez katastrofy oraz wprowadzaniem instrumentów zapobiegawczych.

Ponadto, w ramach różnicowania gospodarki wiejskiej mogą być dofinansowane przedsięwzięcia w inwestycje związane z wytwarzaniem biogazu rolniczego lub energii elektrycznej z biogazu rolniczego. Ze względu na dość uniwersalny charakter działań, z instrumentów wsparcia będą korzystały zarówno silne i dobrze zorganizowane gospodarstwa, jak również mniejsze, funkcjonujące w sposób tradycyjny.

Celem działania **Osi 3.** jest poprawa podstawowych usług na obszarach wiejskich, obejmujących elementy infrastruktury technicznej, warunkujących rozwój społeczno – gospodarczy, co przyczynić się ma do poprawy warunków życia oraz prowadzenia działalności gospodarczej.

Poziom pomocy wynosi maksymalnie 75% kosztów kwalifikowalnych inwestycji. Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 25% kosztów kwalifikowalnych projektu pochodzi ze środków własnych.

Leader czyli **Oś 4.** jest to podejście wielosektorowe, przekrojowe i partnerskie, umożliwiające aktywizację mieszkańców obszarów wiejskich poprzez budowanie kapitału społecznego na wsi, a także polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzację.

Instrument finansowy LIFE+ na lata 2007-2013 (LIFE+)

W ramach LIFE+ dofinansowany są trzy komponenty tematyczne:

- przyroda i różnorodność biologiczna
- polityka i zarządzanie w zakresie środowiska
- informacja i komunikacja.

Do LIFE+ może przystąpić każdy podmiot znajdujący się na terytorium Wspólnoty Europejskiej w tym: podmioty publiczne, podmioty prywatne o charakterze komercyjnym oraz podmioty prywatne o charakterze niekomercyjnym (również organizacje pozarządowe). W Polsce za koordynację tego projektu odpowiada NFOŚ i GW.

Poziom dofinansowania uzależniony jest od rodzaju projektu i kształtuje się następująco: 50% kosztów kwalifikowanych to jest podstawowy maksymalny poziom dofinansowania oraz 75% kosztów kwalifikowanych – możliwy poziom dofinansowania w wyjątkowych, uzasadnionych przypadkach dla komponentu „przyroda i różnorodność biologiczna”, którego celem jest ochrona gatunków i siedlisk priorytetowych w obrębie obszarów Natura 2000.

Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego

Norweski Mechanizm Finansowy działa w dziedzinie ochrona środowiska, w tym środowiska ludzkiego, poprzez dofinansowanie m.in. redukcji zanieczyszczeń i promowania odnawialnych źródeł energii, promowania zrównoważonego rozwoju poprzez lepsze wykorzystanie i zarządzanie zasobami, ochrony kulturowego dziedzictwa europejskiego, rozwoju zasobów ludzkich. Wysokość udzielanego dofinansowania to 60% całkowitych kosztów kwalifikowalnych zadania. Wyjątki stanowi przypadek gdy 15% lub więcej całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu będzie współfinansowane z budżetu państwa lub budżetu jednostek samorządu terytorialnego. Wtedy finansowe wsparcie dla reszty kosztów kwalifikowanych projektu może sięgać nawet do 85% kosztów kwalifikowalnych zadania.

Szwajcarsko – Polski Program Współpracy, tzw. Fundusz Szwajcarski

Fundusz Szwajcarski jest formą bezzwrotnej pomocy zagranicznej przyznanej przez Szwajcarię Polsce i dziewięciu innym państwom członkowskim Unii Europejskiej, które przystąpiły do niej 1.05.2004 r. Na mocy umów międzynarodowych ponad 1 mld franków szwajcarskich przyznanych zostało 10 nowym państwom członkowskim. Dla Polski Fundusz Szwajcarski przewiduje niemal połowę środków. W ramach Funduszu Szwajcarskiego wyróżniamy 4 obszary priorytetowe:

- Priorytet 1. Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform
- Priorytet 2. Środowisko i infrastruktura
- Priorytet 3. Sektor prywatny
- Priorytet 4. Rozwój społeczny i zasobów ludzkich.

W ramach Priorytetu 2 „Środowisko i Infrastruktura” realizowane są następujące obszary tematyczne:

- I. Odbudowa, remont, przebudowa i rozbudowa podstawowej infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska.
- II. Różnorodność biologiczna i ochrona ekosystemów oraz wsparcie transgranicznych inicjatyw środowiskowych.

Wysokość udzielanego dofinansowania to 60% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu lub programu. Natomiast do 85% całkowitych kosztów kwalifikowalnych może uzyskać projekt lub program w przypadku, kiedy otrzyma dodatkowe środki finansowe z budżetu jednostek administracji publicznej szczebla centralnego, regionalnego lub lokalnego. Do 90% całkowitych kosztów kwalifikowalnych otrzymają projekty realizowane przez organizacje pozarządowe, a do 100% całkowitych kosztów w przypadku projektów dotyczących budowy zdolności instytucjonalnych oraz pomocy technicznej.

Europejski Fundusz Efektywności Energetycznej

EFEE (z ang. *European Energy Efficiency Fund*) będzie pomagał krajom członkowskim w wypełnieniu celów pakietu klimatyczno – energetycznego. O jego powstaniu zdecydowały w grudniu 2010 r. Parlament Europejski i Rada UE. EFEE zapewni w szczególności instrumenty finansowe na publiczne projekty z zakresu efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii, które będą realizowane na terenie Unii Europejskiej. Będzie to jeden z najważniejszych instrumentów dla rozwoju zrównoważonej energetyki, wspierający inwestycje w dwojaki sposób: albo bezpośrednio je finansując, albo wspierając je poprzez instytucje finansowe. Planuje się także zaangażować kapitał prywatny.

Fundusz Powierniczy JESSICA

JESSICA (z ang. *Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas*) to inicjatywa, której celem jest rewitalizacja miast w aspekcie zarówno ekonomicznym, jak i społecznym. Ze względu na ogromne potrzeby w tym zakresie, Zarząd Województwa Mazowieckiego zdecydował o przeznaczeniu części funduszy dostępnych w ramach RPO WM na uruchomienie inicjatywy JESSICA. Dofinansowanie w ramach JESSICA będzie zwrotne. Ostatecznym beneficjentami wsparcia będą mogły być m.in. samorządy lub przedsiębiorcy, szkoły wyższe, kościoły, spółdzielnie mieszkaniowe, towarzystwa budownictwa społecznego, wspólnoty mieszkaniowe czy podmioty utworzone w ramach partnerstwa publiczno – prywatnego.

W ramach projektów rewitalizacji będą realizowane m.in. termomodernizacje budynków, montaż solarów czy wymiana oświetlenia miejskiego na bardziej energooszczędne. Menadżerem Funduszu Powierniczego JESSICA jest Europejski Bank Inwestycyjny.

ELENA – Inteligentna Energia – Program dla Europy

Instrument o nazwie ELENA (z ang. *European Local Energy Assistance*) finansuje pomoc techniczną na opracowanie i wdrożenie dużych programów inwestycyjnych. ELENA ma przyspieszyć mobilizację funduszy na duże inwestycje w efektywność energetyczną i odnawialne źródła energii na poziomie lokalnym. Cel ten realizowany jest poprzez udzielanie władzom lokalnym, regionalnym, bądź innym instytucjom publicznym niezbędnego wsparcia finansowego, a opcjonalnie także merytorycznego, w zakresie kompleksowego planowania inwestycji. Pośrednio beneficjentem instrumentu mogą być również przedsiębiorstwa realizujące zadania jednostek publicznych na zasadzie koncesji lub w formule usług energetycznych. Priorytetem tego instrumentu są działania w obszarze szeroko pojętej efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii, w tym także sektora transportu. Programy inwestycyjne mogą obejmować modernizację budynków publicznych, prywatnych, oświetlenia ulicznego, sygnalizacji świetlnej, sieci ciepłowniczej, wymianę floty transportowej oraz infrastruktury miejskiej.

Program dla Europy Środkowej

Głównym celem Programu dla Europy Środkowej jest wzmocnienie spójności terytorialnej, promowanie wewnętrznej integracji oraz poprawa konkurencyjności obszaru Europy Środkowej. W ramach Programu wyróżnione są 4 obszary priorytetowe:

Priorytet 1. Wspieranie innowacyjności na obszarze Europy Środkowej

Priorytet 2. Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności obszaru Europy Środkowej

Priorytet 3. Odpowiedzialne korzystanie ze środowiska

Priorytet 4. Poprawa konkurencyjności oraz atrakcyjności miast i regionów.

Dofinansowanie kosztów kwalifikowalnych w ramach Programu dla Europy Środkowej to 85% całkowitej kwoty projektu.

Program PolSEFF

Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju uruchomił Program PolSEFF (z ang. *Polish Sustainable Energy Financing Facility*), skierowany do małych i średnich przedsiębiorstw zainteresowanych inwestowaniem w nowe technologie obniżające wydatki na energię. Na ten cel przeznaczono 150 milionów euro, które będą dystrybuowane przez uczestniczące w programie lokalne banki i spółki leasingowe. Środki można uzyskać w formie kredytu lub leasingu w wysokości do 1 miliona euro.

Wśród projektów realizowanych w ramach Programu PolSEFF można wyróżnić cztery grupy inwestycji. Są to: przedsięwzięcia inwestycyjne pozwalające na osiągnięcie co najmniej 20% oszczędności oraz zwiększające efektywność wykorzystania energii w budynkach, m.in. inwestycje w odnawialne źródła energii lub urządzenia podnoszące efektywność jej wykorzystania, które umożliwiają zmniejszenie zużycia energii w budynkach komercyjnych i administracyjnych małych i średnich przedsiębiorstw o 30%. Ponadto w ramach projektu mogą

być realizowane inwestycje w energię odnawialną, a także w wybrane technologie, np. inwestycje w przedsięwzięcia i urządzenia wybrane z listy technologii o wysokiej efektywności.

Możliwe jest również uzyskanie premii inwestycyjnej w wysokości 10% całkowitej kwoty inwestycji, dzięki prowadzonej przez Unię Europejską polityce zachęcania do redukcji emisji szkodliwych dla środowiska gazów cieplarnianych.

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka

Rolą POIG jest wsparcie rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw oraz konkurencyjności polskiej gospodarki. W ramach programu dotowane będą projekty innowacyjne w skali kraju lub na poziomie międzynarodowym. Mają być one związane głównie z zastosowaniem nowych rozwiązań technologicznych, produktów, usług czy organizacji. POIG, ma ułatwić dostęp do finansowania innowacyjnych przedsięwzięć podejmowanych przez małe i średnie przedsiębiorstwa, ponadto ma zachęcić firmy do prowadzenia działalności badawczo – rozwojowej, transferu rozwiązań z sektora nauki do biznesu.

Program Operacyjny Pomocy Technicznej 2007 – 2013

POPT 2007 – 2013 jest jednym z elementów systemu realizacyjnego Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO) na lata 2007–2013, których celem strategicznym jest tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Pomoc techniczna może finansować działania z zakresu programowania, zarządzania, wdrażania, monitorowania, oceny (ewaluacji), informacji i promocji oraz audytu, certyfikacji i kontroli. POPT przyczynia się do poprawienia możliwości administracyjnych i stworzenia adekwatnych systemów informowania i monitorowania. Program opiera się na następujących priorytetach:

Priorytet 1: Wsparcie zasobów ludzkich

Priorytet 2: Wsparcie informatyczne realizacji NSRO

Priorytet 3: Wsparcie realizacji operacji funduszy strukturalnych

Priorytet 4: Komunikacja i promocja

5.3. Monitoring realizacji programu

Przebieg realizacji *Programu* musi być systematycznie kontrolowany (monitorowany). Starosta odpowiada za wdrożenie systemu przedstawionego w *Programie* i jest zobowiązany do opracowania oraz wdrożenia systemu monitoringu. Monitoring ten ma istotne znaczenie informacyjne. Monitorowanie realizacji programu umożliwi ocenę prawidłowości i efektywności działań oraz szybkie i elastyczne reagowanie na zmiany. Dotyczy to zarówno działań bieżących, jak i okresowo dokonywanych ocen i aktualizacji celów i priorytetów.

Kontrola przebiegu realizacji *Programu* oraz oceny realizacji *Programu* w aspekcie realizacji założonych celów opierać się będzie o:

- 1) monitoring wdrażania *Programu*, który polegał będzie na:
  - określeniu stopnia realizacji przyjętych celów oraz ocenie realizacji projektów inwestycyjnych w ochronie środowiska,
  - określeniu stopnia rozbieżności (%) pomiędzy przyjętymi celami i działaniami, a ich wykonaniem,
  - analizie przyczyn tych rozbieżności.
- 2) monitoring skutków realizacji *Programu*, w tym monitoring świadomości społecznej, który prowadzony będzie poprzez ocenę:
  - poprawy standardów jakości środowiska,
  - poprawy poziomu i jakości życia mieszkańców.

Analiza przyczyn rozbieżności powinna obejmować ocenę w zakresie:

- możliwości finansowych realizacji działań i poszczególnych zadań,
- możliwości technicznych wykonania zadań (tj. zasoby ludzkie, wyposażenie techniczne),
- stopnia zaangażowania instytucji odpowiedzialnych za realizację działań,
- reakcji społeczeństwa na propozycje działań zawartych w *Programie*,
- aktualnych możliwości prawnych,
- aktualnych priorytetów, określonych w dokumentach rządowych i wojewódzkich.

Dla niniejszej aktualizacji *Programu* wskaźniki monitoringu przyjęto za wskaźnikami określonymi w „*Programie Ochrony Środowiska Województwa Mazowieckiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy do 2014 r.*”, w którym określony został zestaw mierników z zaleceniem ich stosowania do monitorowania zmian stanu środowiska w skali województwa. W razie potrzeby ilość oraz rodzaj wskaźników można modyfikować – w zależności od dostępności danych. Na potrzeby monitorowania *Programu ochrony środowiska dla Gminy Długosiodło* przyjęto mierniki przedstawione w poniższej tabeli nr 17.

Tabela nr 17. Wskaźniki monitoringu dla *Programu ochrony środowiska dla Gminy Długosiodło na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 roku*

Lp.	Wskaźnik	Jednostka miary	Źródło informacji o wskaźniku
1.	długość sieci wodociągowej	km	gmina
2.	długość sieci kanalizacji sanitarnej	km	gmina
3.	długość sieci kanalizacji deszczowej	km	gmina
4.	zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca	m ³ / osobę/ rok	gmina
5.	ilość ścieków odprowadzanych do kanalizacji sanitarnej	tys. m ³ / rok	gmina
6.	liczba przyzagrodowych oczyszczalni ścieków	szt.	gmina
7.	powierzchnia terenów zdegradowanych	ha	WIOŚ, powiat, gmina
8.	masa zebranych, niesegregowanych odpadów komunalnych w przeliczeniu na 1 mieszkańca	kg/ osoba	gmina

9.	ogólna powierzchnia terenów leśnych	% powierzchni gminy	nadleśnictwo, powiat, gmina
10.	powierzchnia terenów leśnych na 1 mieszkańca	ha/ osobę	nadleśnictwo, powiat, gmina
11.	liczba pomników przyrody	szt.	Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, gmina
12.	liczba użytków ekologicznych	szt.	
13.	powierzchnia użytków ekologicznych	ha	
14.	powierzchnia innych form ochrony przyrody	ha	
15.	% powierzchni objęty prawną ochroną przyrody	%	
16.	liczba zdarzeń mających znamiona poważnej awarii	szt.	WIOS, gmina
17.	liczba projektów zrealizowanych na rzecz edukacji ekologicznej	szt.	gmina

6. MATERIAŁY ŹRÓDŁOWE

- 1) Krajowa strategia ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej wraz z Programem Działań na lata 2007 – 2013, MŚ, Warszawa, 2003 r.
- 2) Krajowego program zwiększania lesistości, aktualizacja, MŚ, Warszawa, 2003 r.
- 3) Krajowy plan gospodarki odpadami 2014, Rada Ministrów (Uchwała Nr 217 z 24 grudnia 2010 r., M.P. Nr 101, poz. 1183)
- 4) Monitoring Chemizmu Gleb Ornych Polski w latach 2005 – 2007, IOŚ, Warszawa, 2008 r.
- 5) Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2009 – 2012 z perspektywą do 2016 roku, Minister Środowiska, Warszawa, 2008 r.
- 6) Plan Zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego i ocena planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa, 2006 r.
- 7) Program małej retencji dla Województwa Mazowieckiego, Sejmik Województwa Mazowieckiego (Uchwała Nr 75/08 z 21 kwietnia 2008 r.)
- 8) Program Możliwości Wykorzystania Odnawialnych Źródeł Energii dla Województwa Mazowieckiego, Sejmik Województwa Mazowieckiego (Uchwała Nr 208/06 z 9 października 2006 r.)
- 9) Program Ochrony Powietrza dla Stref w Województwie Mazowieckim, w których został przekroczony poziom docelowy benzo(a)pirenu jako wskaźnika wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych w powietrzu, Sejmik Województwa Mazowieckiego (Uchwała Nr 223/09 z 21 grudnia 2009 r.)
- 10) Program Ochrony Powietrza dla Strefy Mazowieckiej, w której został przekroczony poziom docelowy ozonu w powietrzu, Sejmik Województwa Mazowieckiego (Uchwała Nr 222/09 z 21 grudnia 2009 r.)
- 11) Program ochrony środowiska przed hałasem dla terenów poza aglomeracjami położonych wzdłuż drogi krajowej nr 8 na terenie województwa mazowieckiego, Sejmik Województwa Mazowieckiego (Uchwała Nr 140/09 z 7 września 2009 r.)
- 12) Program ochrony środowiska województwa mazowieckiego na lata 2011 – 2014 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.

- 13) Program zwiększania lesistości dla Województwa Mazowieckiego do roku 2020, Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa, 2007 (Uchwała Nr 18/07 z 19 lutego 2007 r.)
- 14) Raport o występowaniu poważnych awarii w 2009 roku. Główny Inspektor Ochrony Środowiska, Warszawa, 2010 r.
- 15) Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim – raport za rok 2011, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie, 2012 r.
- 16) Monitoring rzek w 2008 r., Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie
- 17) Monitoring rzek w 2009 r., Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie
- 18) Monitoring jakości wód podziemnych w województwie mazowieckim w 2010 r., Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Warszawie
- 19) Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020 (aktualizacja), Samorząd Województwa Mazowieckiego, Warszawa, 2006 r.
- 20) Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015, MRR, Warszawa, 2006 r.
- 21) Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2012 – 2017 z uwzględnieniem lat 2018 – 2023, Sejmik Województwa Mazowieckiego (Uchwała Nr 211/12 z dnia 22 października 2012 r.)
- 22) Wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym. Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2002 r.